

KUNGLTEKNISKA HÖGSKOLAN

Royal Institute of Technology
Numerical Analysis and Computing Science

TRITA-NA-D9913 • CID-57, KTH, Stockholm, Sweden 1999

www–För Kvinnor och Män?

Lisa Wiberg

CID
Centre for
User Oriented IT Design

Lisa Wiberg

www-För Kvinnor och Män?

Report number: TRITA-NA-D9913, CID-57

ISSN number: ISSN 1403-073X

Publication date: October 1999

E-mail of author: m94_wia@m.kth.se

Reports can be ordered from:

CID, Centre for User Oriented IT Design

Nada, Dept. Computing Science

KTH, Royal Institute of Technology

S-100 44 Stockholm, Sweden

telephone: + 46 8 790 91 00

fax: + 46 8 790 90 99

e-mail: cid@nada.kth.se

URL: <http://www.nada.kth.se/cid/>

Sammanfattning

Internets betydelse ser ut att fortsätta öka och dess användningsområden flätas mer och mer in i våra liv. Både bland användarna och skaparna av webbplatser råder dock en manlig dominans. Mot denna bakgrund och att det i det övriga samhället kan sägas råda en ”manlig norm”, ställs i denna rapport frågan om det även för utformning av webbplatser finns en sådan norm. Frågeställningen lyder:

Finns det genuskillnader som skulle kunna vara relevanta vid utformning av webbplatser?

Om så är fallet; Kan webbplatser i första hand sägas vara utformade för en manlig publik, enligt manligt allmängiltiga riktlinjer för utformning av webbplatser? Skulle i så fall detta kunna vara en förklaring till att användarna av Internet och World Wide Web huvudsakligen hittills bestått av män?

Syftet med examensarbetet är att öka medvetenheten om de köns- och genusaspekter som kan finnas på utformning av webbplatser. Genom att påvisa några faktorer som kan ha betydelse för kvinnors och mäns behov av användargränssnitt för World Wide Web kan kanske mer allmänmännliga artefakter inom området skapas.

Genom litteraturstudier i genusvetenskap, webbdesign, könsskillnader i syn på teknik och användning av datorer med mera fick jag en uppfattning om att det finns sådana socialt skapade skillnader som uppstår i samspelet mellan omgivningens förväntningar på hur flickor och pojkar skall vara och människans strävan att vara normal.

Med kunskap om dessa strukturella skillnader har jag genom granskning av CIDs rapport ”CID’97 – Riktlinjer för utformning av webbplatser” och de målgruppspecificerade webbplatserna www.kvinnor.net, www.hammarby-if.se, www.nb.se och www.torget.se kommit fram till att det råder en manlig norm för utformning av webbplatser.

För att övervinna detta, så att kvinnor och män får likartade förutsättningar vid användning av webben, måste kunskap om framförallt kvinnors verklighet öka så att nya riktlinjer för utformning av webbplatser kan skapas.

Summary in English

The importance of the Internet is increasing every day and its influence on peoples every day life is growing. The majority of users as well as developers of the World Wide Web are men, which would be a severe problem if it leads to an alienation of women from the www because of the male norm, which is said to be dominating todays society. The task identification of this thesis is:

Are there such differences between women and men that could be of importance when using the World Wide Web?

If so: How do web sites and guidelines for creating good web sites take these differences into consideration? Could this be one explanation to why the majority of the users of the World Wide Web are men?

By reading various reports of gender studies I have found that there are relevant, socially created gender differences that should be taken into consideration when creating web sites. Beside these differences there are as well a set of values in society that are strongly connected with gender and where the male norm has a dominating influence.

To see if and how these socially created gender differences and values are taken into consideration in theory, I studied the guidelines for creating good web sites made by CID in 1998. My impression was that these guidelines do not take gender differences into consideration and the thoughts about the users' qualities in CID's guidelines are connected with the male norm.

A quick study of how these issues are reflected in real, existing web sites was made as well. I studied four web sites with probable gender related target groups. They were <http://www.kvinnor.net>, which I thought would be mostly directed to women, <http://www.hammarby-if.se>, which would be mostly directed to men, <http://www.nb.se> and <http://www.torget.se>. The two last mentioned should at least theoretically be directed to a gender neutral user group. The main conclusion from the practical study was that, even though these web sites appeared to have different gender related target groups, they do not differ very much in the way they were created but only in content and the contents were strongly influenced by the male norm.

The conclusion of this thesis is therefore that there is an existing, dominating male norm in the world of creating web sites and that this could be one reason why the World Wide Web seems to be less appealing to women than men.

To overcome this problem it is necessary to give due consideration to the specific needs of women and women's experiences when it comes to computers, the Internet and the World Wide Web and that these needs are adressed with status and acknowledgement.

Förord

Denna uppsats är ett examensarbete på avdelningen för Medieteknik och grafisk produktion på KTH. Ett examensarbete motsvarar 20 högskolepoäng av totalt 180 i civilingenjörsutbildningen.

På CID, Centrum för användarorienterad IT-design, pågår ett projekt som heter "Design för interaktiva nätverksmedier", inom forskningsområdet "Digitala världar", där aspekter på användbarhet i samband med World Wide Web studeras. I projektet ingick detta examensarbete som är inriktat på genusfrågor, det vill säga skillnader som har att göra med könstillhörighet.

Handledare på CID, NADA KTH var *Eva-Maria Jacobsson*, doktorand och *Sören Lenman*, forskare och projektledare för Digitala Världar.

Handledare och examinator på avdelningen för Medieteknik och Grafisk produktion KTH var till en början *Marika Taillefer*, till universitetslektor. Då hon avslutade sin tjänst på KTH gick denna roll över till *Nils Enlund*, professor vid samma avdelning. Då detta skedde tämligen sent ansågs det att handledningen vid CID var tillräcklig varpå Nils Enlund enbart står som examinator för examensarbetet.

Jag vill här passa på att speciellt tacka min handledare **Eva-Maria Jacobsson** för all tid och engagemang hon lagt ned på att hjälpa och stötta mig i detta projekt. Om ändå alla hade sådana handledare!

Jag vill också tacka:

Nils Enlund, för att du trodde på uppgiften

Johan Erik, för att du stått ut med mig och stöttat mig

Sören Lenman, för din handledning och ditt glada humör

Maria Nasca, för dina tips, dina ideer och ditt stöd

Mikael Ortman för din hjälp och dina förklaringar

Sharon Pettersson, för ditt stöd och ditt ständiga ifrågasättande

Yngve Sundblad, för att du gjorde mitt arbete möjligt

Marika Taillefer, för din konkreta syn och ditt stöd

Åke Wiberg, för din hjälp med språket

Tack!

Lisa Wiberg, Stockholm den 20 september 1999

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
SUMMARY IN ENGLISH	6
FÖRORD	7
INNEHÅLL	8
1 INLEDNING	10
1.1 BAKGRUND	10
1.2 FRÅGESTÄLLNING	11
1.3 SYFTE	11
1.4 RAPPORTENS UPPLÄGG	11
1.5 AVGRÄNSNINGAR	12
1.6 METOD	13
1.7 DEFINITIONER	14
2 SAMHÄLLET'S STRUKTURER OCH DESS INVERKAN PÅ KÖN OCH GENUS	16
2.1 GENUSSYSTEMET	16
2.2 SKAPANDE OCH ÅTERSKAPANDE AV GENUS	19
2.3 KÖNSMÄRKNING	22
2.4 MAKTSTRATEGIER	23
2.5 SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	25
3 GENUSPERSPEKTIV OCH FORSKNING	27
3.1 GENUS SOM PERSPEKTIV	27
3.2 GENUSPERSPEKTIV I FORSKNING	28
3.3 VAD TILLFÖR ETT GENUSPERSPEKTIV?	30
3.4 SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	32
4 DAGENS GENUSSKILLNADER	34
4.1 SPRÅK	34
4.2 INTRESSEN	37
4.3 ARBETSMARKNAD	38
4.4 DATORANVÄNDNING	41
4.5 SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	44
5 INTERNET OCH DESS ANVÄNDARE	46
5.1 KVINNOR SOM ANVÄNDARE AV INTERNET	46
5.2 STYR INNEHÅLLET ELLER FORMEN?	49
5.3 SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	49
6 GRANSKNING AV RIKTLINJER FÖR UTFORMNING AV WEBBPLATSER	51
6.1 UTVÄRDERING AV "CID'97-RIKTLINJER FÖR UTFORMNING AV WEBBPLATSER"	51
6.2 SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	54

7	UNDERSÖKNING AV WEBBPLATSER	55
7.1	VAL AV WEBBPLATSER	55
7.2	KVINNOR.NET	56
7.3	HAMMARBY IF	58
7.4	NORDBANKEN	61
7.5	TORGET	63
7.6	SAMMANFATTNING OCH KOMMENTARER	66
8	SLUTSATSER OCH DISKUSSION	69
8.1	RESULTAT	69
8.2	SLUTSATSER	72
8.3	VIDARE FORSKNING	72
8.4	SLUTORD	73
9	KÄLLOR	74
9.1	ARTIKLAR UR TIDSSKRIFTER	74
9.2	BÖCKER	75
9.3	RAPPORTER	76
9.4	FÖREDRAG OCH SEMINARIER	79
9.5	WEBBPLATSER	79
9.6	INTERVJUER	80
9.7	WEBBLÄNKAR FÖR FORTSATT STUDIER I GENUSFRÅGOR	81
	BILAGOR	82
	BILAGA 1: KVINNOR.NET	83
	BILAGA 2: HAMMARBY IF	84
	BILAGA 3: NORDBANKEN	87
	BILAGA 4: TORGET	88
	BILAGA 5: MIN KÖNSTOLKNING AV TORGETS INNEHÅLL	90

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Internet och World Wide Web är självklara fenomen i vårt samhälle som berör flertalet. Betydelsen av Internet är mycket stor idag och den kommer troligtvis att bli större. Dagligen talas det om nya verktyg för webben, om Internetbaserade tjänster och om hur den elektroniska handeln ska utvecklas. Vad som däremot inte lyfts fram i någon större utsträckning är hur webbtekniker riktas mot och används av olika grupper av användare. (Lenman, 1998)

Något som är speciellt med Internet är att det är globalt, det finns tillgängligt i hela världen, och det kan användas på arbetet eller i hemmet, under förutsättning att det finns tillgång till dator och någon slags uppkoppling. Den stora tillgängligheten gör att bredden och variationen på användarna är stor. Det läggs därför ned energi på att få utformningen på World Wide Web, så kallad *webbdesign*, så användarvänlig som möjligt.

För att åstadkomma detta brukar en webbdesigner försöka att anpassa utformningen efter den målgrupp som förväntas ha nytta av webbplatsen. Dessa målgrupper definieras ofta i termer som kunder, studenter, anställda, allmänna webbesökare eller dylikt. (Ullman m fl., 1998) Ytterligare en indelning är kvinnor och män.

Både för skapandet och användandet av Internet är könsfördelningen idag sned och majoriteten i båda fallen är män. (Jacobsson, 1999b) Antalet regelbundna webbesökare har ökat kraftigt de senaste åren och även andelen kvinnor ökar markant. I samband med detta förekommer det satsningar på webbplatser som riktar sig specifikt till kvinnor. (Cell Internet Commerce Development, 1999) En hypotes till varför kvinnor inte använt Internet i lika stor utsträckning som män skulle kunna vara att webbpublikationer och Internettjänster genom grafisk design, struktur, språkbruk med mera av tradition i första hand är utformad för en manlig publik och enligt manligt allmängiltiga riktlinjer för utformning av webbplatser vilket kanske är mindre lämpligt för den kvinnliga Internetanvändaren. Om så är fallet kan det leda till att ökningen av kvinnor som användare av webben minskar eller avstannar då de upptäcker att detta medium inte är anpassat till dem. Detta skulle kunna ge tråkiga konsekvenser för jämställdheten då en stor del av mänskligheten inte skulle ha lika stora förutsättningar att ta del av en mycket betydelsefull möjlighet till information och kommunikation.

Då Internets användningsområden blir allt fler, nyttan av utnyttjandet av Internet växer och integreringen mellan Internet och det övriga samhället ökar är det viktigt att det riktar sig till både kvinnor och män. Eftersom vi fortfarande befinner oss i startskedet av utvecklingen av World Wide Web finns det dock möjligheter att

vara med och påverka hur Internet och användningen av det kommer att se ut i framtiden. Genom att aktivt arbeta för att webben riktar sig till både kvinnor och män, både innehålls- och utformningsmässigt kan förutsättningarna för ett mer genusneutralt medium skapas.

1.2 Frågeställning

Finns det genusskillnader som skulle kunna vara relevanta vid utformning av webbplatser?

Om så är fallet: Kan webbplatser i första hand sägas vara utformade för en manlig publik, enligt manligt allmängiltiga riktlinjer för utformning av webbplatser? Skulle i så fall detta kunna vara en förklaring till att användarna av Internet och World Wide Web huvudsakligen hittills bestått av män?

1.3 Syfte

Syftet med examensarbetet är att öka medvetenheten om de köns- och genusaspekter som kan finnas på utformning av webbplatser. Genom att påvisa några faktorer som kan ha betydelse för kvinnors och mäns behov av användargränssnitt för World Wide Web kan förutsättningar för en diskussion bli bättre. En diskussion kan i sin tur eventuellt leda till att mer allmänmännsliga artefakter inom området skapas.

Då genusperspektiv på teknik inte är något som diskuteras på utbildningarna på KTH överhuvudtaget är syftet också att ge en allmänbildande insikt i genusfrågor.

Målgruppen för detta arbete är personer med intresse för utveckling av allmänmännsliga artefakter för World Wide Web.

1.4 Rapportens upplägg

Eftersom kunskaper inom genusvetenskap på KTH, enligt mina erfarenheter, verkar saknas i stor utsträckning kan inte teorier inom området ses som grundläggande. Därför kommer jag i *kapitel 2* presentera en beskrivning av de grundläggande teorierna och begreppen inom genusvetenskapen för att visa vilken plats kön och genus har i samhället och vilka strukturer som finns för att upprätthålla detta.

I *kapitel 3* redogör jag sedan för genusvetenskapens ställning inom vetenskapen och vad ett genusperspektiv inom forskning skulle kunna leda till. Detta gör jag för att vikten av detta synsätt ofta blir ifrågasatt och till dess det är en självklar del av vetenskapen tror jag att dessa typer av förklaringar kommer att behövas för att legitimeras forskning med detta perspektiv. Då de vetenskapsområden som dominerar på KTH tillhör en disciplin där ett större motstånd mot perspektivforskning förekommer än inom andra discipliner blir detta kapitel extra viktigt.

I det *fjärde kapitlet* ger jag några exempel på de skillnader mellan människor som till stor del har att göra med det kön de fötts till och vilket genus de därmed blivit hänvisade. De områden jag ger exempel ur är språk, intressen, arbetsmarknad, teknik och datorhantering då dessa i olika grad kan påverka synen på Internet och dess webbplatser.

I *kapitel 5* tittar jag på den reella användningen av Internet i Sverige och framförallt på hur den kvantitativa användningen av Internet beror av kön och hur detta kan kopplas till genus. En frågeställning där är om hypotesen att kvinnor och män använder sig av Internet till olika saker stämmer eller inte.

I *kapitel 6* undersöker jag om det finns några tecken på en medvetenhet om kön och genus i den teoretiska kunskap som finns om utformning av webbplatser. Detta gör jag genom att se hur de riktlinjer för utformning av webbplatser, som uppställts av CID tidigare, förhåller sig till de saker jag beskrivit i kapitel 2 och 4. Är det så att riktlinjerna utgår ifrån en manlig norm eller är de egenskaper som beskrivs allmängiltiga för människan?

Till slut tittar jag i *kapitel 7* på hur utformningen av webbplatser ser ut i praktiken och hur jag anser att den förhåller sig till kön och genus. De fyra webbplatser jag undersökt har valts ut med avseende på den tänkta målgruppen och dess koppling till genus för att se om utformningen av webbplatserna skiljer sig åt märkvärdigt.

1.5 Avgränsningar

- Då rapportens syfte främst är allmänbildande och belysande utger jag mig inte för att skapa nya riktlinjer utan beskriver bara sådant som skulle kunna resultera i sådana.
- Ämnets komplexa och teoretiska karaktär och den stora litteraturtillgången gjorde att kvalitativa metoder, både i inledningsfasen och undersökningsfasen, föll sig naturligt och valdes.
- De skillnader i utformning av webbplatser som jag kommer att titta på handlar främst om arbets- och angreppssätt med datorer, det vill säga hur webben används. Litteraturen begränsades därmed till webbdesign, Internetanvändning, genusteorier, betydelsen av genusperspektiv i forskning samt tidigare forskning på språk, teknik, naturvetenskap, datorkunskap och datoranvändning ur genusperspektiv då jag anser att detta täcker behovet för detta examensarbete.
- De riktlinjer för utformning av webbplatser jag ska titta på begränsas till CIDs forskningsrapport "CID'97 – Riktlinjer för utformning av webbplatser". Den rapporten baseras på kunskaper från 1997 och innehåller således inte den senaste tekniken utan den fokuserar på mänskliga egenskaper och

aspekter och ger en grundläggande syn på hur webben är och bör vara utformad.

1.6 Metod

1.6.1 Förstudie

Då detta ämne kan sägas vara sammansatt av de två ämnena genusvetenskap och webbdesign fanns det inte någon tidigare litteratur för den exakta frågeställningen. Däremot finns det åtskilliga forskningsrapporter, utredningar och böcker som rör de respektive områdena och angränsande områden.

En strategi för att få reda på för ämnet relevanta könsskillnader hade varit att göra en praktisk undersökning av kvinnors och mäns uppfattning av olika sorters utformning av webbplatser. Med tanke på tidbegränsningen, det enorma arbete det skulle innebära och tillgången av befintliga rapporter inom angränsande områden valdes detta alternativ bort i samråd med handledare. Likaså valdes intervjuer med webbdesigner bort då det skulle vara både tidskrävande och svårt att utläsa resultaten av. Detta i kombination med den teoretiska karaktären på ämnet gjorde att metoden för förstudien begränsades till litteraturstudier och vid behov intervjuer med forskare inom dessa områden.

Litteraturen berörde webbdesign, Internetanvändning, genusteorier, betydelsen av genusperspektiv i forskning samt tidigare forskning på språk, teknik, naturvetenskap, datorkunskap och datoranvändning ur genusperspektiv. Detta utgjorde en större del av denna studie och gav mig den teoretiska grunden för rapporten och det fortsatta arbetet.

1.6.2 Egna undersökningar

Den praktiska delen av examensarbetet utgjordes av två undersökningar varav den första belyser den teoretiska synen på utformning av webbplatser och den andra belyser den reella utformningen av webbplatser ur ett genusperspektiv.

I den första undersökningen granskade jag ”CID’97 – Riktlinjer för utformning av webbplatser”, en rapport som bygger på en av CID tidigare gjord undersökning. På grund av den vetenskapliga nivån hos denna ansåg jag att materialet i denna rapport var tillräckligt för att bilda mig en uppfattning av hur dagens riktlinjer ser ut och då denna del av min undersökning inte går ut på att ta reda på de bästa sätten att utforma en webbplats utan mer på att se i vilken grad ett genusmedvetande i riktlinjerna existerar har jag avgränsat mig till denna rapport. Granskningen av rapporten utfördes genom att jag läste rapporten flera gånger och försökte att kritiskt granska texten och leta efter genusladdade egenskaper.

I den andra undersökningen granskade jag ett antal webbplatser ur ett genusperspektiv. Det fanns från början två alternativ att välja platserna på. Det ena var att göra en kvantitativ undersökning och ta ett större antal webbplatser, granska dessa efter vissa kriterier och sedan ta reda på hur könsfördelningen hos användarna såg ut för att sedan kunna göra någon slags statistisk sammanfattning. Det andra alternativet var att välja ett fåtal platser och göra en mer kvalitativ undersökning av dessa och jämföra detta med könsfördelningen hos användarna. Då inriktningen på arbetet var att bedöma om det förekom en medvetenhet om genus på webbplatserna och fokus inte låg på exakta skillnader i hur utformningen av dessa skall se ut för att passa kvinnor och män, föreföll den kvalitativa undersökningen mer naturlig. Det skulle dock vara svårt att få reda på könsfördelningen av användarna varför urvalskriteriet för webbplatserna istället blev målgruppens *förmodade* könsfördelning.

Den metod jag använde mig av vid undersökningen var att titta på webbplatserna vid flera olika tillfällen och försöka att hålla sinnet öppet för intryck och inte leta efter vissa specifika egenskaper i utformningen. Till att börja med tittade jag på hur hela webbplatsen är uppbyggd för att få en överblick över innehållet och strukturen på sidorna. Sedan tittade jag lite noggrannare på vissa sidor på webbplatsen då de verkade vara intressanta av olika skäl. Tilläggas skall kanske att undersökningen främst utförts på en Macintosh, vilket inte webbplatserna kanske primärt är utformade för. Tekniska detaljer kan därför skilja sig vid jämförelse med PC. Dock är plattformsoberoende ofta en riktlinje vid utformning av webbplatser varför ingen större vikt vid jämförelser mellan Macintosh och PC gjorts.

1.7 Definitioner

Genus: Ordet genus kommer från engelskans *gender*. Skillnaden mellan "kön" och "genus" är att könet är en biologisk term som enbart säger vilken typ av könsorgan en person har medan genus betyder *socialt* kön, det vill säga genus beskriver *innebörden* av ha ett visst kön: Att vara en *äkt*a kvinna eller man. Att vara "*kvinnlig*" och "*manlig*". Hur det ideala genuset skall se ut varierar dock med samhällsuppfattningen och det krävs hårt arbete för att kvalificera till utmärkelsen varför det konstruerade i idealen blir tydligt.

Dikotomier: Tudelning, motsatspar

Artefakter. Konstgjorda ting och regelsystem.

Internet är det internationella datornät som har den största utbredningen och som bygger på TCP/IP, en standard för datakommunikation. (Svenska datatermgruppen)

www, webben: kort för *World Wide Web*

World Wide Web, är en funktion på Internet eller på ett intranät som medger att man enkelt kan hämta sammanlänkad information i form av text, bild och ljud. (Svenska datatermgruppen)

webbplats: I denna uppsats skiljer jag mellan webbplatser, webbsidor och hemsidor. En webbsida är *en* sida och kan överblickas i ett fönster, eventuellt genom användning av rullningslistor. En webbplats är en samling webbsidor som hör ihop och en hemsida är den webbsida på webbplatsen som användaren oftast kommer till först och som används som utgångspunkt vid besöket av webbplatsen. Om en webbplats bara består av en webbsida blir den webbsidan också hemsidan.

Webbdesign är ett generellt begrepp och innefattar såväl en webbplats innehåll, användargränssnitt och grafisk design. (Ullman m fl., 1998)

En *webbdesigner* är en person som arbetar med att skapa webbplatser

Användargränssnitt är länken mellan en användare och ett datorprogram som skall underlätta datorarbetet för användaren.

ett chatt, (*flera chatt*) är en skriftlig dialog i realtid via Internet. (Svenska datatermgruppen)

en chatt, (*flera chattar*) är kort för chattlinje, det vill säga "platsen" för dialogen. (Svenska datatermgruppen)

2 Samhällets strukturer och dess inverkan på kön och genus

I detta kapitel kommer några av samhällets strukturer att beskrivas och diskuteras. Syftet är att påvisa de faktorer i samhället som påverkar den syn som finns på kön för att ge insikt i om hur könsens betydelse kan variera med tid och övrig kontext i samhället. Viktiga delfrågor som beskrivs är:

- *Yvonne Hirdmans teorier om genussystem: segregering och mannen som norm.*
- *Skapande och återskapande av genus.*
- *Könsmärkning.*
- *Strategier för bevarandet av könsmaktordningen.*

Genom en ökad insikt om, och förståelse av innebörden av, dessa strukturer kan vissa generella skillnader mellan könen förklaras och med detta kan en mer komplex syn på utformning av webbplatser skapas och diskuteras.

2.1 Genussystemet

Huvudsaklig teorimoder i denna uppsats är Yvonne Hirdman, professor i historia vid Göteborgs universitet, då det är hon som står bakom viktiga delar av teoretiseringen av genusvetenskapens samhällssyn. (Westberg-Wohlgemuth, 1996) De teorier hon tagit fram skulle kunna ses som grundpelarna i genusvetenskapen och är vida accepterade av åtskilliga forskare. Även om hennes teorier är accepterade på många håll står de fortfarande omstridda i andra sammanhang. De berör nämligen ett mycket känsligt område och handlar om ett sätt att se på omvärlden som, i många sammanhang, inte är alltför upplyftande.

Vårt samhälle är uppbyggt av en mängd föränderliga regler och strukturer. Uppfattningen om vad som är sant, riktigt och normalt är ingenting statiskt utan varierar med tiden och den rådande världsuppfattningen. (Erik, Hirdman, Johannisson, Westberg-Wohlgemuth m fl.) Den västerländska samhällskulturen är bland annat uppbyggd enligt ett patriarkalt system som Hirdman valt att kalla *genussystem*¹. Det består av de två teorierna segregering och hierarki. De båda har en nära relation till varandra och genom samverkan dem emellan skapas en maktrelation mellan könen. (Hirdman, 1988)

¹ Det kan även benämnas som könsmaktordningen.

Segregering, den första logiken, är isärhållandets tabu, där dikotomierna ”manligt” och ”kvinnligt” inte får blandas utan skall ses som varandras motsatser. (Hirdman, 1988) Förnuft som symboliskt står för det ”manliga” ställs mot känsla som det symboliskt ”kvinnliga” liksom styrka ställs mot svaghet, aktivitet mot passivitet och ande mot kropp. Det är detta som är grunden till att genuskillnaderna alltid varit tydliga och erkända. Genom att koppla ihop kön och genus och se de båda könen som varandras motpoler har det varit lätt att definiera olika sysslor, egenskaper och värden till kvinnor och män. (Lagerkvist, 1998) Ibland beskrivs dessa motegenskaper som naturligt uppkomna och därmed också felaktiga att trotsa.

Exempel på genusladdade dikotomier är:

privat	–	offentligt
kropp	–	ande
natur	–	kultur
subjektiv	–	objektiv
kaos	–	ordning
känsla	–	förnuft
svaghet	–	styrka
passiv	–	aktiv
irrationell	–	rationell

Den andra logiken, som är tätt hopknuten med den första, är *hierarki* med mannen som norm. Det vill säga att de symboliskt ”manliga” egenskaperna värderas högre än de symboliskt ”kvinnliga” egenskaperna. Med en sådan syn på skillnader i människovärden har det skapats ett maktförhållande mellan könen. (Hirdman, 1988) Konsekvenserna av detta är mycket tydliga i samhället; kvinnor har lägre lön än män², kvinnor fick rösträtt senare än män³, hustrumisshandel sågs länge som ett privat problem och inte som ett politiskt⁴, kvinnans roll har länge definierats i relations-termer till en man och så vidare. Den manliga normen är dock så väl förankrad i samhället att den ibland inte syns utan framstår istället som naturlig. Ofta ses inte ens mannen som könsbestäm

² I Sverige tjänar kvinnor ca 80% av männens lön. Detta kan dock inte förklaras med olikheter i utbildning och arbetslivserfarenhet utan utbildning och arbetslivserfarenhet har visat sig löna sig bättre för män än för kvinnor. (SOU 1998:6)

³ I Sverige fick kvinnor rösträtt år 1921.

⁴ Slagordet ”det personliga är politiskt” från de feministiska rörelserna på 60- och 70-talet kommer bland annat som en reaktion på detta. Utan en politisk syn på ett problem kan ingen lag mot detta uppstå, varför det länge var lagligt för en man att slå sin fru och sina barn. (Börjeson & Ulmanen, 1998)

utan bara som människa, medan kvinnan ses som en annorlunda, kvinnlig, variant av mannen. (Lagerkvist, 1998)

Yvonne Hirdman förklarar detta med att beskriva relationen mellan segregering och hierarki:

”...ju kraftigare som isärhållandet mellan könen verkar/fungerar, ju självklarare, ju mer legitim, ju mindre ifrågasatt blir den manliga normens primat. [...] ju mindre/svagare isärhållandets logiker och praktiker fungerar, ju mer ifrågasätts den manliga normens primat, ju mer illegitim blir den manliga överhundspositionen.” (Hirdman, 1988 sid. 57)

Människors vardag och uppfattningar om verkligheten påverkas hela tiden av detta genussystem. Med denna tanke i bakhuvudet kan bevis för detta hittas dagligen. Ett enkelt sätt är att studera vårt språk. Vi säger arbete och kvinnligt arbete, fotboll och damfotboll, politiker och kvinnlig politiker, vanliga teknologer och kvinnliga teknologer⁵ och vi har dessutom i det svenska språket det opersonliga pronomenet, ”man”, som har en tydlig könsmärkning och så vidare. Ett annat exempel kan hittas i det gamla testamentet i Bibeln där mannen är skapad efter Gud och kvinnan är skapad som en hjälp till mannen av hans revben. (1 Mos 2:18–23, Bibeln)

Denna manliga norm gäller dock inte bara i vardagen utan även i vetenskapens värld. Att forskning skulle ha inslag av mänskliga värderingar över huvud taget har varit en ovälkommen kritik eftersom forskning, framförallt naturvetenskaplig sådan, ofta utger sig för att vara objektiv. (Genusperspektiv i forskningen, 1996) Dock är det människor som utför forskningen och det är människor som tolkar resultaten varför det skulle vara mer otroligt om det inte fanns sådana inslag.

Eftersom forskning utfördes av män, och mannen stod för det objektiva, förnuftiga tankesättet och kvinnorna då, enligt logiken om segregering, för det subjektiva, känslomässiga tankesättet, fanns ingen plats för kvinnor inom forskning. Kvinnor blev, bland annat därför, länge, och blir fortfarande i viss utsträckning, systematiskt nekade tillträde till forskning. Den har således traditionellt utförts av män, och därmed setts ur det ”obekönade” och ”naturliga” manliga perspektivet⁶. Detta har gett intrycket av att forskningen varit och är könsneutral. (Bjerén, 1998) Genom att i forskning anta att det ”manliga” perspektivet inte har någon inverkan på resultatet

⁵ Detta noterades av Margareta Bergendahl Norell vid en diskussion om huruvida ett nytt upplägg av civilingenjörsutbildningen vid KTH behövdes för att de kvinnliga teknologerna skulle ha samma förutsättningar som de manliga. (Genusperspektiv i forskningen, sid 128)

⁶ Ett exempel som troligtvis har sin bakgrund i detta var att det, enligt Electrolux VD Michael Treschow, tog Electrolux över 20 år innan de begrep att dammsugaren även behövde komma in under stolar och dyligt vid städning! (Treschow, 1999)

kan således både oönskade och oväntade konsekvenser uppstå som kanske kunnat undvikas med ett öppnare synsätt.

2.2 Skapande och återskapande av genus

Ett annat grundläggande fenomen som påverkar de föreställningar som finns om kön och genus är skapandet och återskapandet av genus. Detta innebär att utifrån de idéer som finns om könets egenskaper skapas förväntningar på människor att följa könsdefinitionerna. Genom positiva eller negativa reaktioner på könsmärkta beteenden utsänds signaler som visar hur en normal person av det egna könet skall vara. När en person sedan följer de riktlinjer som finns för sitt kön uppfattas den personen som normal. *Normala* kvinnor och *normala* män beter sig således på olika sätt och detta tolkas sedan som att kvinnor och män har ett visst naturligt beteende. Segregeringen blir därmed bekräftad och förstärkt.

Dessa indelningar i kön har också lett till att till exempel sysslor inom familjer delas upp enligt en osynlig men tydlig överenskommelse, som i genusvetenskapen kallas för ”*genuskontrakt*”. Hirdman (1988) tydliggör dock att:

”...[genuskontraktet] inte får förstås som ett köpsläende mellan två jämnstarka kumpaner, tvärtom, oftast är det ett kontrakt uppdraget av den part som definierar den andra” (Hirdman 1988, sid. 54)

Hon fortsätter sedan:

”Dessa »kontrakt» föreställer vi oss, finns – osynliga – mellan den enskilda mannen och kvinnan, mellan män och kvinnor på det sociala planet och mellan »mannen» och »kvinnan»” (Hirdman, 1988 sid. 54)

I praktiken kan det innebära att exempelvis kvinnan får ta hand om städning, barn, inhandel och tillagning av mat och kläder medan mannen tar hand om mer enstaka företeelser som till exempel att meka med bilen, måla om huset och sköta räkningar. Tidigare stod mannen ofta för hela förvärvsarbetet och det är ofta i relation till detta som kvinnans lott att ta hand om hemmet har förklarats. Nu förvärvsarbetar även kvinnor men det har inte påverkat arbetsfördelningen i hemmet märkvärt, varför kvinnor i allmänhet har mindre fritid än män. Genuskontrakten varierar från familj till familj men i det stora hela är de tämligen lika varandra. Det förekommer sällan uttryckliga överenskommelser emellan dem utan detta är något som ”bara kommer” och dessa kontrakt blir ofta än tydligare då ett par får barn. Denna ”naturliga” uppdelning, tillsammans med andra uppfattningar och förväntningar på kön, förs sedan också troligtvis vidare till barnen. (SOU 1998:6)

Att könet på barnet har en stor betydelse för hur det blir behandlat är mycket påtagligt i flera situationer. En av de första frågorna en nybliven förälder får är vilket kön barnet har. Först med den informationen känner sig omgivningen redo att köpa lämpliga presenter

och föreställa sig hur barnet kommer att bli. Detta spelar givetvis en roll för hur barnet sedan kommer att uppfatta sig själv.

De föreställningar om kön vi har i dag resulterar bland annat till att flickor ofta får dockor och leksaker för stillsamma lekar medan pojkar får leksaker för livligare och mer tävlingsinriktad lek. Redan vid fyraårsåldern bekräftas förväntningarna och pojkarna ägnar sig mer åt aktiva, våldsamma lekar medan flickor tillbringar större delen av sin tid med stillsamma lekar. Pojkarna deltar också oftare än flickorna i regellekar och i mer tävlingsbetonade sysselsättningar. Flickor *uppmuntras* i högre grad än pojkar att *hjälpa till* med hushållssysslor medan pojkarna oftast får *slippa* utföra *tråkiga sysslor* i hemmet. (Nordberg & Alin-Åkerman, 1983)

Forskning om barns fysiska utveckling har visat på att det finns skillnader mellan flickor och pojkar. Ett exempel på detta är att forskning med röntgen kunnat visa att flickors broskutveckling till ben sker tidigare än hos pojkar, ett annat exempel är att det genom handavtryck har konstaterats att flickors händer utvecklas tidigare genom att den bulliga formen på mellanhanden drar sig tillbaka och fingrarna växer, vilket gör att deras finmotoriska utveckling börjar tidigare. (Nordberg & Alin-Åkerman, 1983)

Kanhända är det därför som flickor oftare än pojkar sysselsätter sig med att lägga pärlplattor och rita på dagis. Deras motivering att hålla på med finmotoriska lekar skulle kunna vara högre än pojkarnas. Pojkarna är helt enkelt inte redo att ägna sig åt finmotoriska sysselsättningar då de jämnåriga flickorna börjar visa intresse för detta och de kanske därför blir frustrerade av att inte klara av detta och protesterar genom att väsnas och busa. Men uppmuntran och förväntningar spelar förmodligen en mycket stor roll här.⁷

Pojkarna uppfattas då som stökigare än flickor men hellre än att skapa sysselsättningar som passar pojkarna bättre blir de tillsagda att gå ut och leka för att inte störa. Flickorna blir kvar vid bordet med fröknarna och de fingerfärdiga sysslorna medan pojkarna får hitta på egna lekar. Detta ger både flickor och pojkar uppfattningen att det är naturligt med skilda uppgifter, att pojkar är mer påhittiga än flickor och att flickor är lugnare än pojkar. Därmed har dikotomin aktivitet – passivitet återskapats.

Flickorna utvecklar också en större samhörighet med personalen och uppmuntras tidigt att hjälpa dem med att hålla ordning på pojkarna. En förväntan på flickorna att dela ansvaret med de vuxna för att hålla ordning på pojkarna skapas. I klassrummen sätter läraren ofta en flicka bredvid den busigaste pojken för att hon skall ha en lugnande inverkan på honom. (Hägglund, 1993)

⁷ Här kan ett stort skäl för att få in manliga pedagoger i förskolan finnas. Genom att tro att barnen befinner sig i samma stadier kan kanske den ensidigt kvinnligt ledda verksamheten medföra att könsstereotyper återskapas.

I skolan tar sedan pojkarna större plats än flickorna. Deras tendens att lyssna på vad flickorna säger är klart lägre än flickornas att lyssna på pojkarna. Detta beror i stor utsträckning på att läraren ger pojkarna större utrymme. De får rätten att göra utvecklingar från ämnet och att ge synpunkter och egna erfarenheter medan flickorna får frågor att ge korta, korrekta och skolanpassade svar på. Flickorna får oftare än pojkar läsa upp lärobokstexter och det är vanligt att de får svara på frågor där uppgiften är att fylla i enstaka ord eller ett halvt. Läraren behöver flickorna för att komma tillbaka till ämnet och styra kursen rätt efter pojkarnas inlägg. De får till exempel gärna ordet vid en inledning till ett nytt textavsnitt. (Nilsson, 1993)

Flickorna uppmuntras helt enkelt att följa skolans regler och arbets sätt medan pojkarna i större grad uppmuntras att ta egna initiativ. Detta kan mycket väl vara en stor orsak till att pojkar enligt Staberg (1995) i högstadie- och gymnasieåldern tycker bättre om laborationer i NO ämnen och att utforska datorer och annat genom ”trial and error” metoden⁸. Pojkar har lättare att se detta som att de tänker ut något själva medan jag tror att flickorna kan känna att de slarvar och fuskar⁹ om de kommer på något av ”misstag”.

Barnen tilldelas alltså olika roller. De förväntningar som vuxna har på barn enbart för att barnet har ett visst kön spelar stor roll för hur barnet behandlas och utvecklas. Flickor förväntas vara ordningsamma, lugna och rara (passiva) barn medan pojkar förväntas vara livliga och busiga (aktiva). Ofta när barnen uppfyller sådana föreställningar får de uppmuntran och när de gör tvärtemot möts de av förundran. Barn tar hela tiden in intryck av hur omvärlden reagerar på deras aktioner varför sådana bemötanden ger klara indikationer på vad som är normalt och vad som inte är det. (Hägglund, 1993) När sedan barnet följer de signaler det fått för att verka normal och börjar bete sig som en ”typisk” flicka eller pojke tolkas det som att barnet är normalt och att det genus det blivit tilldelat kommit naturligt.

Ett flertal forskare stödjer denna socialt förklarade uppfattning men det finns också de som stödjer ett mer biologiskt synsätt. En av dem är Sten Levander (1993), professor i allmänpsykiatri vid Malmö och Lunds Universitet. Han förkastar inte samhällets inverkan på utvecklingen av en individ men diskuterar genuskillnader i

⁸ Metoden går ut på att mer eller mindre slumpmässiga/genomtänkta försök att utföra något görs. Genom att göra fel flera gånger skapas till sist erfarenhet och kunskap om hur det rätta sättet att arbeta på är.

⁹ Detta grundar jag på diskussioner jag haft med mina kvinnliga vänner. En väninna hade till och med dåligt samvete och skämdes i flera år för att hon en gång på detta sätt fick fram det bästa resultatet i klassen på en fysiklaboration i högstadiet och därmed fick, enligt hennes sätt att se det, oförtjänt beröm av läraren– Hon hade ju fuskat!

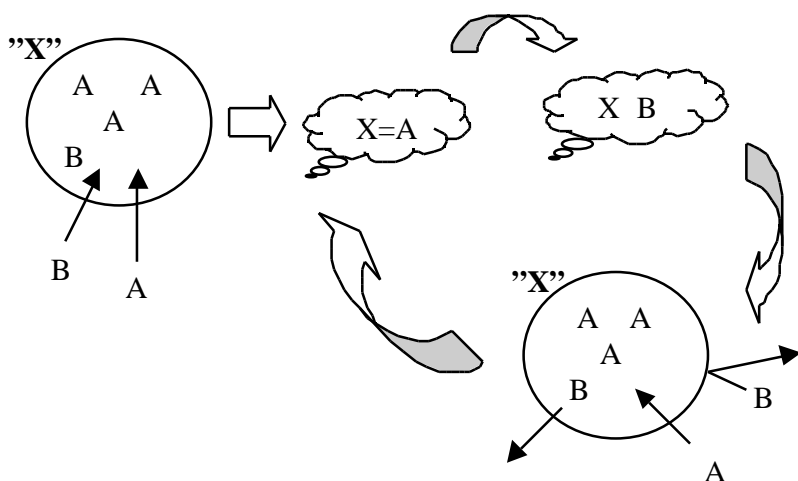
termer av hjärnans konstruktion och utveckling och menar att människan är det djur med störst inbyggda könsskillnader som finns.

Huruvida människan stöps in i sitt genus av omgivningen eller om det finns biologiska aspekter på det är omtvistat. Det finns åtskilligt med material om denna diskussion och i olika tidsepoker och inom olika discipliner framställs proportionerna mellan arv och miljö i olika grad. I Karin Johannissons vetenskapshistoriska bok "Den mörka kontinenten" (1994) framgår det dock att forskning som syftat till att ge biologiska förklaringsmodeller till de genusskillnader som finns i samhället ofta gjorts för att legitimera och förstärka mannens överordning gentemot kvinnan och att det i stor grad saknats vetenskapliga belägg för resultaten.

2.3 Könsmärkning

Könsmärkning innebär att någonting är starkt förknippat med kön och genus. Detta kan vara såväl mänskliga egenskaper, yrken, färger och symboler. Många av våra föreställningar om egenskaper formas i en omedveten lärprocess av samhället och människorna i vår närhet. När föreställningar om yrke och kön delas av många så uppfattas de ofta som naturliga. (Westberg-Wohlgemuth, 1996)

Könsmärkningsprocessen kan ses som ett cirkelresonemang. Någonting, "X", används till exempel av något skäl mer av det ena könet, "A", än det andra, "B". X börjar då förknippas med A-könet för att så småningom även förknippas med dess symboliska egenskaper. Till slut är kopplingen mellan A-könet och X så stark att det tolkas som att B-könet, som ju då har motsatta egenskaper (segregering), inte kan använda X, samtidigt som en A-persons könstillhörighet stärks genom användandet av X varför det i fortsättningen också blir A-personer som använder det och vi är tillbaka vid ursprungsläget men av en ny orsak. X har blivit könsmärkt.

Figur 1 Schematisk bild av könsmärkningsprocessen där i detta fall X blir synonymt med A-könet och dess symboliska egenskaper. (av L. Wiberg, 1999).

Ett exempel på detta är politik. Kvinnor var fram till 1921 inte valbara till Riksdagen varför det bara fanns män där. När folk skulle föreställa sig en riksdagsledamot fick de flesta en man på näthinnan, även långt efter att kvinnor fick delta i politiskt arbete. Kopplingen blev så stark att symboliskt ”manliga” egenskaper, till exempel rationellt tänkande, objektivitet, förnuft, aktivitet och ordning, fördes över till tjänstebeskrivningen. Riksdagsarbetet hade blivit könsmärkt. Eftersom kvinnors symboliska egenskaper följaktligen inte passade yrkets kriterier väcktes stor oro och tveksamhet när kvinnor skulle få tillsätta dessa tjänster. (Dahlberg, 1998) Kvinnor möttes därför att av ett stort motstånd varför det tog ända fram till 1994 innan den könsmissiga fördelningen mellan mandaten inte längre var snedfördelad.¹⁰ Att det inte dröjde längre berodde på att det denna gång var *kvinnor* som kvoterades in, men inte till 100% som männen varit vana vid utan till hälften av Socialdemokraternas mandat. (Herngren, Swedenmark & Wennström, 1998)

Könsmärkningen för yrken kan också leda till att ett yrkes arbetsuppgifter ses som genusbundna egenskaper. Män och kvinnor anses förfoga över olika egenskaper som ses som naturligt bundna till respektive kön. I en undersökning om vilka ord som anses som feminina, maskulina samt neutrala av Westberg-Wohlgemuth framgår det att ord som fingerfärdig, tålmod, känslig, lyhörd för andras behov, sköta om o.s.v. anses som typiskt ”kvinnliga” egenskaper medan ord som karriär, teknisk, makt, hög lön ansågs knutet till män. (Westberg-Wohlgemuth, 1996) Dessa ord ses som en del av våra naturliga egenskaper just för att vi är av ett visst kön. Det kan därför anses att andra jobb med liknande uppgifter är lämpade för ett specifikt kön. Ett vanligt sätt att behålla den till exempel en ”manlig” prägel på ett arbete är att beskriva arbetsuppgifterna i ”manligt” förknippade termer även om arbetsuppgifterna har tydligt ”kvinnliga” inslag. (Collinson & Hearn, 1994)

2.4 Maktstrategier

Några av de maktstrategier som diskuteras i genusforskning är den ”manliga” homosocialiteten och den ”kvinnliga” heterosocialiteten. Dessa begrepp hör kanske mer hemma i organisationsteoretiska sammanhang men tas med här då de har att göra med bibehållandet av genussystemet. Det finns åtskillig forskning på detta område och en enad skara forskare, bland annat Gerd Lindgren (1996), Michael Roper (1996) och David Collinson och Jeff Hearn (1994) är rörande överens om hur män bildar nätverk, regler och ”hemliga överenskommelser” för att bibehålla könsmaktsordningen i samhället och organisationer.

¹⁰ Könsmissig snedfördelning förekommer då det ena könet har mindre än 40% av posterna på en viss position. (SOU 1998:6) 1994 var det 41% kvinnliga ledamöter i riksdagen. (Herngren, Swedenmark & Wennström, 1998)

Män i slutna kretsar tenderar att bilda manliga nätverk och ”ogillar” inblandning av kvinnor, de trivs bäst i enkönade, *homosociala*, grupper. (Lindgren 1996, Andersson 1998 m fl.) Det har visat sig att ju fler kvinnor som kommer in desto ”grabbigare” blir gemenskapen utanför arbetet. Tidigare räckte det kanske med att gå ut och ta en öl, men eftersom detta mer och mer även tilltalar kvinnor övergår kvällsaktiviteterna till paintballträffar, bastukvällar och i några fall besök på stripp- eller porrklubbar. (Andersson, 1998)

Kvinnor tenderar däremot att söka sig till blandade sällskap, och tar ”gärna” del av mäns åsikter och trivs, i större utsträckning än män, i tvåkönade, *heterosociala*, grupper. (Lindgren, 1996) Denna syn på vad inblandning av det motsatta könet kan ha för inverkan på exempelvis en arbetsgrupp kan lätt kopplas till Hirdmans teorier om ett genussystem. Föreställningarna om könets betydelse, som vi alla har växt upp och levt med, återspeglas på detta sätt där kvinnors kunskaper, erfarenheter och sällskap inte tas på lika stort allvar eller värderas lika högt som mäns från något av könen. (Taylor, Kramarae & Ebben, 1993)

När inte kvinnors erfarenheter är lika mycket värda som mäns påverkar det givetvis vilka människor som får vara med och bestämma i olika sammanhang. Det har fram tills för några år sedan varit en 100 procentig ”kvotering” av män till betydande poster inom såväl politik, högre studier, prästerskap och många andra områden som en konsekvens av dessa strategier och värderingar¹¹. Det ”manliga” perspektivet är därför härskande inom åtskilliga ämnen, värderingar, ideologier, religioner och forskningsresultat.

Berit Ås, en norsk forskare, politiker och debattör myntade på 1970-talet begreppet *härskarteknikerna*. Dessa belyser de informella strukturer som ofta finns, i styrelser och andra grupper, för att nedvärdera kvinnor i relation till män. Genom att hon och de andra kvinnorna i Stortinget signalerade med tecken varje gång de blev utsatta för något av följande kände de sig friare och Eva Heir, norsk politiker, beskriver att de kunde se sig själva som att ha gått från att vara ett objekt till ett registrerande subjekt. (Herngren, Swedenmark & Wennström, 1998 sid. 67) Berit Ås härskartekniker är:

- *Osynliggörande*: En slags utfrysning, som innebär att när en kvinna kommer med ett förslag tystnar männen och går raskt vidare med en annan fråga eller att de inte lyssnar utan börjar att gräva i sina papper medan hon talar.
- *Förlöjligande*: Männen använder sig av nedsättande ord, som ”men lilla gumman, det förstår du väl att...” för att demonstrera att det kvinnan sagt inte är värdefull information.

¹¹ Lagar som gav kvinnor lika villkor som män kom: i politik år 1921, för högre studier år 1873 och möjlighet att bli präst i Svenska kyrkan år 1958 (Dahlberg 1998)

- *Undanhållande av information:* Att männen träffats informellt innan ett möte, till exempel på krogen eller i bastun, där de redan diskuterat frågan och kanske även kommit fram till ett beslut.
- *Dubbelbestraffning och Påförande av skuld och skam:* Dessa går ofta hand i hand varför de är svåra att skilja från varandra. Kvinnan bestraffas oavsett vad hon gör och hon skall dessutom känna att det är hennes eget fel. Är hon till exempel hemma med barnen får hon höra att hon inte sköter jobbet och är hon det inte försummar hon sina barn. Till och med våldtäkter beskrivs ofta som kvinnans fel. "Hon borde ha förstått att..." istället för "Hela skulden ligger hos honom, Hon sa nej."

(Herngren, Swedenmark & Wennström, 1998)

Dessa olika makt- och härskarhandlingar utförs dock ofta oöverlagda och har således inte alltid ett medvetet elakt syfte. I och med att de hierarkiska konsekvenserna ofta bara blir indirekta och kopplingen mellan handling och följderna då kan bli svår att se, sker dessa handlingar ofta, men inte alltid, omedvetet.

2.5 Sammanfattning och kommentarer

Jag har i detta kapitel beskrivit några av de strukturer som leder till att det skapas uppfattningar om kön och genus. Segregering i kombination med mannen som norm skapar ett utgångsläge där kvinnor och det som kvinnor står för värderas lägre än män och det de står för. Skapandet och återskapandet av genus resulterar i att de egenskaper som klassats som könsmärkta kan fortsätta att göra det, och det kan ske i bilden av att det är naturen som gett oss våra köns specifika egenskaper. Maktförhållandet mellan kvinnor och män förstärks även i organisationer och sociala beteenden där framförallt män med makt, men även kvinnor, ogärna släpper in kvinnor på betydande poster.

Detta ger en bild av hur komplext och djupt våra föreställningar om kön uppstår och existerar. Vi är alla delaktiga i dessa procedurer varför vi alla har ansvar att stanna upp och tänka till huruvida det som verkar normalt, riktigt och allmängiltigt verkligen är det. Kanhända är det som ter sig normalt i verkligheten en produkt av ett könsmissigt snedvridet tolkningsföreträde och så allmänt accepterade att vi inte tänker på det som könsbundet. Varför anses det till exempel bättre att vara objektiv än subjektiv? Varför är det mer accepterat att hyra hem en rörmokare än att hyra städhjälp till hemmet? Utgår den "kvinnliga" sexualiteten, som vi får den berättad för oss i skolan och i media, verkligen från kvinnan? Vem har bestämt, och på vilka grunder, att kvotering eller positiv särbehandling för kvinnor är orättvist? Frågorna kan bli både hur många och hur provocerande som helst.

Är då webbplatsers utformning befriat från genusaspekter? Varför skulle de vara det? I och med att kvinnor och män genom hela livet

blivit påpräcaderade egenskaper och förväntningar finns det betydande skillnader mellan könen. Jag hävdar dock, med ovanstående resonemang, att dessa skillnader har mycket lite, om ens någonting, med biologi och naturlighet att göra utan är produkter av det samhälle vi lever i. De har ingenting med intelligens eller förmåga att lära sig saker att göra utan snarare med självuppfattning och förväntningar. Självklart finns det individuella spektra som innefattar både kvinnor och män men de generella skillnaderna kvarstår. Konsekvenserna av detta inverkar på livet och då även på datoranvändande och utformning av webbplatser. Vilken relation kvinnor och män har till teknik och speciellt datorer har stor inverkan på vad som kan anses som normalt datorbeteende. Hur stor uppmuntran har till exempel flickor och pojkar fått att hålla på med datorer och dataspel? Den norm som finns för vad som är lätt, svårt, jobbigt och roligt kan vara mer eller mindre allmänmänsklig. Utmaningen ligger i att se bortom vad som är självklart och vad som kanske inte är det.

3 Genusperspektiv och forskning

I detta kapitel kommer jag att beskriva olika sorters forskningsområden, vad ett genusperspektiv skulle kunna tillföra dem, hur de bemöter ett genusperspektiv och varför de har olika sätt att förhålla sig till ett sådant.

Argumentationen rör sig runt att kvinnor och män, genom olika behandling, fått skilda erfarenheter och kunskaper inom olika områden. Kvinnor är dock kraftigt underrepresenterade i forskning varför deras erfarenheter och syn på saker många gånger också är underrepresenterade. Genom att föra in även kvinnors kunskaper skulle forskningen således berikas.

Informationen i detta kapitel kommer i huvudsak från boken "Genusperspektiv i forskningen" av Utbildningsdepartementet 1996 varför jag inte skriver ut källa på de saker som kommer från den boken utan istället tydliggör när informationen kommer någon annanstans ifrån. Anledningen att jag begränsar mig till denna bok är dels för att detta kapitel betydelse för resten av uppsatsen bara är att skapa en insikt i problematiken och dels för att boken bygger på ett samarbete av forskare från flera discipliner och den vetenskapliga nivån på innehållet är mycket hög. De forskare som jag huvudsakligen grundar uppfattningen om teknik och indelningen av olika forskningsområden på är Harriet Ryd, professor em. vid fakulteten för arkitektur, lantmäteri, väg- och vattenbyggnad, KTH och Margareta Bergendahl Norell, professor vid institutionen för Maskinkonstruktion, KTH.

3.1 Genus som perspektiv

Att ha ett målgruppsperspektiv på forskning innebär att sätta en viss grupp av människor i fokus och i relation till inflytelserika motparter. Bakgrunden till forskningen är förekommande teorier om att målgruppen skulle skilja sig från andra grupperingar på ett, för det studerade området, betydande sätt. Oavsett vilket perspektiv som ligger på forskningen måste detta problematiseras så att dess giltighet gentemot andra grupperingar blir klarlagd. När det gäller genusperspektiv är det skillnader mellan kvinnor och män som har betydelse, baserat på kunskapen om att personer med olika kön genom hela livet möts och formas av olika erfarenheter. (Genusperspektiv i forskningen)

Människor kan delas in i många underkategorier och det talas ofta om minoritetsgrupper som inte har lika livsvillkor som den övriga befolkningen. Exempel på sådana grupper är handikappade, sjuka, gamla, barn, invandrare, arbetslösa, ensamstående, homo- eller bisexuella, arbetarklass, överklass och kvinnor. Synen på vad en normal människa är i västvärlden är med andra ord en medelålders,

medelklass, vit, frisk, heterosexuell, gift man med arbete. (Åström, 1998) Detta har förmodligen de flesta av oss hört någon gång, men jag tror att vi ofta inte tänker oss in i konsekvenserna av det. I själva verket är det ju de ”normala” som är i minoritet och det är ofta också denna minoritet som samhällets ting, normer och regelsystem är utformade efter.

Vid studier med målgruppsperspektiv försöker forskaren se vad en tillhörighet till den valda målgruppen ger för konsekvenser i olika sammanhang. (Genusperspektiv i forskningen) Många människor innehar flera av de ovanstående ”minoritetsproblemen” och vilken faktor som ger denne störst känsla av besvär, om de ses som besvär, varierar givetvis från person till person och situation till situation. Eftersom alla har sin syn på vilken egenskap som är viktigast att undersöka är det inte ovanligt att valet av målgrupp ifrågasätts gentemot de andra, vilket jag själv också erfarit i arbetet med denna uppsats.

Anledningen att jag valt ett genusperspektiv, det vill säga ”problemgruppen” kvinnor, är bland annat att jag ser effekter av min egen könstillhörighet dagligen men också för att jag tror att det underlättar för personer som har fler ”onormala” egenskaper om de ”blir av med” *ett* av dem till att börja med. Varför inte börja med att eliminera den största? Faktum är att det är extremt vanligt att vara kvinna. Att drygt halva världens befolkning skulle vara en onormal minoritetsgrupp går inte ens att säga utan att ljuga. I denna jättegrupp av människor innefattas alla ovanstående minoriteter och jag tror att om både kvinnor och män i dessa grupper värderades lika och togs på lika stort allvar skulle minoritetsgrupperna bli både starkare och mer synliga och därmed få större förutsättningar att föra en resultatgivande kamp för sin sak.

3.2 Genusperspektiv i forskning¹²

Genusperspektivet har olika roller och status i olika forskningsområden. Dessa områden kan delas in i tolkande, programstyrd och obunden forskning där acceptansen av ett genusperspektiv minskar i nämnd ordning. Skillnaderna i dessa områden ligger i vad som studeras och på vilka grunder. Fokus i den *tolkande* forskningen ligger på tolkningar och studier av människor och deras verksamheter, i den *programstyrda* forskningen ligger det på att utveckla samhällets ting och regelsystem medan den *obundna* forskningen fokuserar på att utveckla och tolka kausala och till synes genusbefriade lagar där problemställningarna ofta grundas på akademiska traditioner.

Dessa tre forskningsområden överlappar varandra och de finns i varierande grad inom alla forskningsämnen. I humaniora är den

¹² I kapitel 3.2 förekommer inga andra källor än ”Genusperspektiv i forskningen” varför inga källhänvisningar förekommer över huvud taget.

tolkande vetenskapen dominerande medan ämnen inom naturvetenskapen har en tydlig övervikt av den obundna traditionen. Samhällsvetenskapen har ofta en bas i den tolkande-, men utvecklas i den programstyrda forskningen. Detta förhållande borde även gälla teknikämnen då problemformulering och analys av forskningsresultat borde grundas i tolkande forskning. Eftersom forskare inom teknik ofta är hårt skolade i den naturvetenskapliga läran har dock den tolkande delen av forskningen fått ett mycket litet utrymme och fokus ligger i större grad på det programstyrda området.

Liksom mycket annat i samhället är även forskningen beroende av den kontext den befinner sig i. Såväl val av problem, arbetsmetoder och uppfattningen av forskningsresultatens konsekvenser är produkter av samhället. Eftersom arbetssätten på de olika forskningsområdena och självinsikten i deras kontextberoende skiljer sig åt varierar även svårigheten att föra in ett genusperspektiv.

I den tolkande forskningen, där självinsikten och förståelsen av kontextberoendet på problem- och metodval är stor, är ett genusperspektiv ett tämligen vanligt inslag. De teorier och metoder att arbeta på som finns inom dessa områden har inte i större utsträckning varit hotade av genusforskningens metoder och har därför lättare kunnat accepteras. Det finns inom detta område också en större representation av kvinnor än i andra discipliner och många av dessa har intresserat sig för genusperspektivets potential. Detta har sammantaget gjort att genusperspektivet fått ett visst erkännande. Det ses dock fortfarande inte som en central fråga varför forskningspengar och professurtjänster inom området inte tilldelas i större utsträckning.

I både den programstyrda och den obundna forskningen finns det relativt få kvinnor och dessa är inskolade i ett ”manligt” paradig. Metoderna och modellerna att ställa upp och lösa problem inom dessa discipliner skiljer sig dessutom från de metoder som ett genusperspektiv skulle innebära, och fördelen av att introducera ett otraditionellt synsätt inses överhuvudtaget inte. Ett genusperspektiv har således en liten plattform att växa på.

Forskningen inom framförallt det obundna området, som bygger på till synes ”könlösa” och ”genusbefriade” lagar och traditioner, har ett starkt motstånd till ett genusperspektiv. Eftersom dessa traditioner kommer ur en väldigt mansdominerade miljö, där kvinnor varit förbjudna tillträde under hundratals år, är det dock svårt att se dessa som könlösa. Förståelsen för att de egna akademiska traditionerna skulle kunna ses som genuspartiska, och därmed inte helt objektiva, är nära nog obefintlig. Tanken är mycket hotande för den egna giltigheten, då objektivitet är ett av de främsta slagorden för den obundna forskningen.

3.3 Vad tillför ett genusperspektiv?

Ny kunskap resulterar ofta i nya frågeställningar. Genusforskningen som bedrivits inom den tolkande forskningen har gett oss en bild av hur samhället ser ut och kunnat visa att den etablerade forskningen tidigare lidit av genus- och könsblindhet. (Genusperspektiv i forskningen) Detta har gällt såväl ämnen som historia – som beskrivit männens verklighet genom tiderna och bara snuddat vid kvinnornas (Hirdman, 1992), litteraturvetenskap – där författare som är/var män värderats högre än författare som är/var kvinnor enbart på grund av deras kön (Witt-Brattström, 1999) och juridik – där lagarna fortfarande i stor utsträckning är skrivna ur ett ”manligt” perspektiv (Dahlberg, 1998). Genusforskningens drivkraft har i hög grad legat på en kritik av dessa skygglappar.

Ett genusperspektiv kan tillföra olika saker. I stora drag kan det sammanfattas i fyra punkter:

1. Synliggörande av kvinnors verklighet
2. Blottläggande av könsmissiga makthierarkier.
3. Berikande av vetenskapens självförståelse.
4. Skapande av mer allmänmänskliga artefakter, det vill säga ting och regelsystem.

Den första punkten, *synliggörandet av kvinnors verklighet*, faller in under de mer tolkande ämnesområdena. Eftersom dessa ämnen av tradition sett mannen som företrädare för hela det mänskliga släktet tillför ett genusperspektiv ett välbehövt komplement till den befintliga kunskapen. Detta komplement överensstämmer väl med det svenska samhällets syn på rättvisa och har därför en god legitimitet såväl hos allmänheten som i forskningskretsar. Genom att synliggöra kvinnors verklighet och jämföra det med männens, antingen med kvantitativa beräkningar eller kvalitativa beskrivningar, breddas verklighetsuppfattningen och en mer nyanserad bild av samhället kan beskrivas.

Med kunskapen om att kvinnors och mäns verkligheter skiljer sig så pass mycket att kommer frågan om förklaringsmodeller till detta naturligt. Det är här *som blottläggandet av könsmissiga makthierarkier* kan ske. Beroende på om förklaringsmodeller till det individuella planet eller till det strukturella, institutionella planet söks utgår forskningen från olika frågeställningar. För det individuella finns det olika syn på sambandet mellan arv och miljö, det vill säga om könsskillnaderna är biologiskt konstruerade eller om det är samhället som skapar de genusskillnader vi ser idag. Vikten av biologin eller samhället varierar med olika teorier. För studier på det strukturella planet utgår forskarna ifrån marknaden, produktionsförhållanden, patriarkala teorier, den manliga makten och så vidare. Detta appliceras sedan på det område som studeras. Ett genusperspektiv tillför således kunskap om maktstrukturer i samhället som inte tidigare diskuterats. Vid ifrågasättande av maktstrukturer

uppstår, tämligen naturligt, ett starkt motstånd. Ett genusperspektiv som blottlägger könsmissiga makthierarkier har därför inte lika stor legitimitet som de studier som synliggör kvinnors verklighet, utan möter ett större motstånd.

Att genusperspektiv på forskning kan *berika vetenskapens självförståelse* har jag nämnt tidigare. Det syftar till att visa vetenskapens kontextberoende och ställer frågan om forskningen verkligen skapar allmängiltiga världsbilder. *Hinder* för en medvetenhet om genus i vetenskapens teoretiska kärna identifieras och problematiseras. Detta kan vara till exempel språkliga eller bildliga metaforer som kan vara laddade med en könsmärkning av något slag men framförallt granskas den människosyn och de outtalade värderingar som finns i forskningen. Ett genusperspektiv som syftar till att öka genus- eller könsmedvetenheten i vetenskapen studerar således forskningen som sådan och dess inre mekanismer; en forskning om forskningen. Här utmanas de grundläggande värderingsformer som finns för ett ämne och det blir då svårt att få legitimitet för denna sorts forskning. Ett genusperspektiv anses istället vara både obekvämt och onödigt, speciellt inom naturvetenskap och teknik där det upplevs som mycket främmande och hotande. Att se vetenskapen som en kontextberoende process är i dessa ämnen svårt medan det för de tolkande ämnena, som redan har redskap att analysera sin egen forskningsprocess, är något mindre svårt.

Genom att analysera befintliga forskningsresultat, dels genom kompletterande kvinno- och mansstudier och dels användandet av hinderidentifierande forskning, och sedan översätta slutsatserna ur detta till nya problemformuleringar inom den programstyrda forskningen, kan en genusforskare skapa förutsättningar för ett *skapande av mer allmänmänskliga artefakter*, det vill säga ting och regelsystem. Det sker således en tvärvetenskaplig forskning som innehåller en kombination av forskning *om* forskning och forskning *i* forskning.

Beroende på vilket forskningsområde artefakterna berör ses vikten av ett genusperspektiv som olika stort och även legitimiteten varierar. Inom exempelvis ergonomisk utformning tror jag att ett genusperspektiv kan få viss eller stor förståelse medan jag förstått att ett genusperspektiv inom juridiken nästan är tabubelagt.¹³

¹³ Denna uppfattning fick jag på delmomentet "Kvinnor och män i lag avtal och förhandlingar" som ingick i grundkursen i genusvetenskap. Ett av juridikens stora ledord är objektivitet, vilket skapar en mycket stark motsättning mellan juridik och genusvetenskap som hävdar att lagen är skriven av och för män.

Tolkande	Programstyrd	Obunden
tolkar människor, deras liv och verksamheter	Utvecklar människors ting och regelsystem	tolkar och utvecklar kausala lagar med akademiska traditioner
ämnena som: historia, socialantropologi	ämnena som: teknik, juridik	ämnena som: kemi, fysik
tolerans för genusperspektiv	liten tolerans för genusperspektiv	minst tolerans för genusperspektiv
ett genusperspektiv i detta område torde främst leda till: synliggörandet av kvinnors verklighet blottläggandet av könsmissiga makt-hierarkier berikande av vetenskapens självförståelse	ett genusperspektiv i detta område torde främst leda till: utveckling av mer allmänmänskliga artefakter berikande av vetenskapens självförståelse	ett genusperspektiv i detta område torde främst leda till: berikande av vetenskapens självförståelse

Tabell 1. Sammanställning av de olika forskningsområdena, deras särdrag, och exempel på ämnen samt deras tolerans för och eventuella konsekvenser av ett genusperspektiv.

3.4 Sammanfattning och kommentarer

Det saknas alltså i många fall genusperspektiv i vetenskap vilket troligtvis bäst förklaras av det motstånd som finns mot ett ifrågasättande av synen på vetenskap och dess arbetssätt. Detta perspektiv är dock nödvändigt då det kan bidra till att en mer nyanserad bild av verkligheten skapas. Genusperspektivets främsta konsekvenser är synliggörande av kvinnors verklighet, blottläggande av könsmissiga makt-hierarkier, berikande av vetenskapens självförståelse och skapande av mer allmänmänskliga artefakter, det vill säga ting och regelsystem.

En studie med ett genusperspektiv på utformning av webbplatser skulle alltså syfta till den första och sistnämnda punkten, det vill säga att synliggöra de skillnader som finns i kvinnors och mäns verkligheter och att skapa mer allmänmänskliga artefakter, i detta fall webbplatser. Det forskningsområde som detta hamnar under är det programstyrda varför en större tolerans inför nya synsätt inte kan förutsättas. Studier i att utforma webbplatser så bra som möjligt är inget ovanligt fenomen men ofta handlar det om rent tekniska lösningar och användarvänligheten för en webbplats kommer

mer eller mindre i andra hand och har ofta utgångspunkt i den teknik som är lämpligast för syftet med webbplatsen.

Eftersom utformning av webbplatser är tillämpad teknik som används av så gott som alla sorters människor är det alltså mycket lämpligt med ett genusperspektiv för att skapa mer allmänmänskliga artefakter, i detta fall riktlinjer för utformning av webbplatser. Studier i ämnet tillhör dock det programstyrda forskningsområdet varför legitimiteten för ett genusperspektiv inte är självklar och en stor vikt av denna rapport legat på att legitimerande av detta.

Gällande andra skillnader mellan människor i denna fråga skulle social bakgrund, utbildningsgrad och ålder kunna vara viktiga punkter att ta hänsyn till vid skapande av webbplatser. Varför jag valt att göra en studie ur ett genusperspektiv är för att de grupper jag just nämnt redan finns som tänkta målgrupper för skapande av webbplatser. De faktorer som jag tror kan spela in vid skillnader i webbplatsbemötande har skapats i förhållandet mellan könen och i mindre grad mellan samhällsklasser. Ålder, samhällsklass och utbildning är faktorer som utan tvekan skapar olika förutsättningar för vilken kontakt en person haft med datorer och därmed olika förutsättningar att angripa webbplatser på Internet. Detta är dock en välkänd faktor som ofta nämns i olika riktlinjer för utformning av webbplatser men skillnader ur genusaspekter är inte lika vedertagna.

4 Dagens genuskillnader

Här beskrivs och diskuteras några av de samtida genuskillnader som uppkommit ur den samhällsstruktur jag beskrivit i kapitel 2, där min ståndpunkt var att det är de sociala faktorerna som väger tyngst i frågan då synen på biologins inverkan på könsens egenskaper är varierande i tid och kultur.

Syftet med detta kapitel är att beskriva de skillnader som finns som skulle kunna inverka vid utformning och användande av webbplatser.

Dessa skillnader måste således tas hänsyn till vid utformning av webbplatser för dagens människor även om vi kommer att se andra skillnader i genus i framtiden.

Några av de skillnader som kommer att diskuteras är inom språk, intressen, arbetsmarknad, teknik och datoranvändning.

4.1 Språk

Olikheter i språk kan bero på en mängd faktorer. Vilket område och den omgivning en person lever i har sannolikt betydelse för det ordförråd och den dialekt som denne får. Könets inverkan i förmåga att lära sig och utveckla ett språk är omtvistat. Det finns teorier om att kvinnor föds med en högre förmåga att uttrycka sig och att använda sitt språk men det finns också teorier om att kvinnor och män har lika stor förmåga att lära sig språk men att de utvecklar olika språkstilar genom att anamma det språkbruk som krävs för de situationer de utsätts för. Personligen tror jag att den sistnämnda, socialt betonade teorin, är mer sannolik än den första, mer biologiska.

I publika debattprogram om ”könsskillnader” tas skillnader i kvinnors och mäns språk ofta upp i samband med relationsfrågor. De flesta känner till klassikern när en kvinna berättar för en man om ett problem hon upplever, han svarar med en lösning på problemet, hon blir arg för att han inte begriper någonting och han står frågande inför vad som händer. Detta visar att det finns skillnader i kvinnors och mäns sätt att se på ett problem och skillnader i deras sätt att använda språket som en lösning på det men det säger ingenting om att kvinnor på något sätt skulle ha lättare att lära sig ett språk.

Det har gjorts en mängd undersökningar för att se till de skillnader som finns mellan kvinnors och mäns sätt att tala. De observationer

som kunnat göras ur en studie av ett tvistemål¹⁴ i domstol är bland andra dessa:

Mannen	Kvinnan
talar mycket och länge	talar mindre och kortare
använder en monologisk stil	använder en dialogisk stil
framhäver sig själv i sin insats	förringar sig själv och sin insats
är intresserad av sak mer än av människor	är intresserad av människor mer än av sak
är aktiv och pådrivande	är mottagande och lyssnande
hans inlägg sammanfattas av andra uppvärderande	hennes inlägg sammanfattas inte uppvärderande
använder ett något komplexare språk	använder ett något enklare språk

Tabell 2: Skillnader i kvinnors och mäns talspråk enligt Brunberg, 1986.

Detta gäller ett rättsfall och situationen är därmed en tämligen konstlad sådan. Talsättet i rättegångar sker i en monologartad stil som kvinnor ofta inte känner sig trygga i varför språkskillnaderna skulle kunna bli större i en rättssal än i vardagslivet. (Brunberg, 1986) Dessa ovanstående drag har dock uppmärksamats och är väl dokumenterade även av andra språkforskare och kan ses som generella. (Herngren, 1998)

Enligt Karin Junefelt och Lennart Hellspång, som båda är språkvetare vid Stockholms universitet, kan skillnaderna mellan kvinnors och mäns språk i grova drag ses som besläktade med skillnaderna mellan vardagligt och byråkratiskt språk där kvinnor står för det vardagliga och män för det byråkratiska. Det vardagliga språkets särdrag är att det grundar sig på tal, det skapar en närhet, är antydande, konkret och har ett socialt syfte medan det byråkratiska språket grundar sig på skrift, skapar en distans, är uttryckligt, abstrakt och har ett informativt syfte. Det senare språket är monologiskt medan det vardagliga språket är mer dialogiskt. Givetvis använder sig både kvinnor och män av båda talstilarna beroende på vilket sammanhang de befinner sig i, men kvinnor tenderar att använda sig av det vardagliga språket även i byråkratiska sammanhang och män gör tvärtom. (Junefelt och Hellspång, 1998)

¹⁴ Rättsfall i arbetsdomstolen om arbetsvärdering. Parterna skulle beskriva sina arbetsuppgifter för att lagen om lika lön för lika arbete skulle efterlevas. Det finns i detta fall teorier om att okunskap om könsmissiga språkskillnader i kombination med en högre värdering av det manliga språkbruket i rättssalen ledde till ett felaktigt domslut, det vill säga att kvinnornas arbeten inte sågs som likvärdiga mannens.

Troliga orsaker till detta är år av träning för olika situationer. Grovt sett, enligt min uppfattning, uppfostras flickor i tanken om att relationer är det viktigaste av allt och att det är helt naturligt att kvinnor bryr sig om andra i högre grad än män gör. För pojkarna är det prestationer som ska vara viktigast och att det därför är helt naturligt för män att se sin uppgift, i situationer som ovan, att komma med rätt lösning. Detta skulle givetvis inverka på det språkbruk som en person behöver, använder och utvecklar.

Rösten har en stor inverkan på hur talet uppfattas. Det är till exempel vanligare att kvinnor använder sig av en så kallad slutstigning, det vill säga att gå upp i tonläge vid sista betoningen i ett yttrande, när de talar. Detta har en social klang och markerar att ett yttrande förväntas av den andra parten. Det markerar också en frågeton och därmed ett underläge vilket gör att kvinnor, vid användandet av detta ibland kan tolkas som att de inte vet vad de pratar om. Vid användandet av en slutfallston, det vill säga att gå ned i tonläge i stället för upp i slutet, markerar användaren att det som sägs skall stå oemotsagt. Detta är mycket vanligt bland män och i synnerhet män med hög status. Män använder sig i mycket större utsträckning än kvinnor av så kallade tvekljud som öö, umm och andra utfyllnadsljud. Detta markerar en platshållning, och fungerar som ett hinder mot att bli avbruten varför också män blir avbrutna betydligt mindre än kvinnor. (Junefelt och Hellspong, 1998)

Då en konversation förs på webben är möjligheterna för sådana här maktljud begränsade varför kvinnors förutsättningar att bli hörda borde vara större än i vanligt tal. Dock har det visat sig att språkskillnader tenderar att öka på Internet. (Taylor, Kramarae & Ebben, 1993 och Ersson, 1997)

Andra skillnader som Junefelt och Hellspong hävdar finns mellan genus är dessa:

- Män använder sig oftare av fackord för att markera sitt kunnande.
- Män har en benägenhet att tala i längre turer i det offentliga livet.
- Män har högre turfrekvens vid tal och de instämmer gärna med föregående talare och refererar till varandra för att skapa en trygg stämning.
- Kvinnor har högre turöverlappning. Detta innebär att flera personer talar samtidigt och in i varandras meningar, det vill säga att ”prata i mun på varandra” vilket görs för att hjälpa åt och skapa en delaktighet i samtalet.
- Återkoppling, det vill säga att ge respons på någon annans yttrande, är mycket vanligare hos kvinnor än män. Detta sker i form av nickar, leenden, hummanden med mera. Undersökningar har visat att kvinnor nickar mycket åt både andra

kvinnor och män medan män tenderar att ”spara” sina nickar åt andra män.

Ur ovanstående språkskillnader tycker jag mig se en tydlig maktstruktur. Det språkbruk som männen använder i högre grad används ofta för att markera ett maktförhållande genom att medvetet tala så att oinsatta inte förstår, tala länge och ofta för att visa vikten av det egna ordet, uppvärdera, uppskatta och hålla med män och oftare avbryta kvinnor. Detta späds på ytterligare när kvinnors språkbruk nedlåtande kallas för pladder, tjatter eller kackel som i en hönsgård.

Det finns alltså generella skillnader mellan kvinnors och mäns tal som kan ha betydelse för utformningen av en webbplats. Exempelvis val av dialog eller monologform markerar tydligt vilken ton som skall föras och det passar inte båda genus lika bra. Turordning och turlängd är något som går att kontrollera i ett chatt även om det är svårare än vid vanligt tal medan överlappning och återkoppling är mycket svårare. Chattar skulle med dessa argument därmed kunna sägas passa män bättre än kvinnor eftersom det ”manliga” talsättet och de ”manliga” återkopplingsätten har tekniska lösningar medan de ”kvinnliga”, så vitt jag vet, inte har det. Kunskap om hur, eller ens om, denna prioritering av de tekniska behoven för chatt gjorts skulle vara intressant att ta reda på.

För att skapa någon slags närhetskänsla i chatt har det dock dykt upp en de facto standard på återkopplings och känslouttryck i form av så kallade ”smileys” vilket är datortecken föreställande liggande ansikten. Dessa används för att markera tonen i egna uttalanden och uppfattningen av andras.

:) :p~ :D ;) > i (:~ (

Bild 2: Smileys

4.2 Intressen

Genusidentiteten är socialt bestämd, men djupt förankrad i våra kroppar och psyken. Detta återspeglar sig även i flickors och pojkars fantasier. Bjurström (1993) hävdar att pojkars vanligaste fantasier handlar om erövring av världen. Detta skall de åstadkomma genom total kontroll över vad som händer dem själva och andra. De ser sig själva som aktiva subjekt. Flickornas vanligaste fantasier handlar om att framstå som åtråvärda i omvärldens ögon. Till skillnad från pojkarna saknar de kontrollen över att erövra det de eftersträvar utan de får det genom lyckliga omständigheter. Deras självbild är att de är passiva men åtråvärda objekt.

Dessa skillnader i barns fantasier har troligtvis sin grund i den syn som finns på kvinnor och män i dagens, och tidigare existerande, samhällen. Genom att flickor och pojkar får olika uppmuntran och har olika förväntningar på sig genom hela livet skapas också gene-

rella skillnader i deras intressen som en följd av detta. De ser upp till de förebilder som presenteras och imiterar det som verkar vara det rätta. Vad som är rätt varierar dock med tiden och vilken symbolisk innebörd det har för samhället.

Några av de intressen som kan diskuteras är flickors och kvinnors strävan efter skönhet. Om detta skall ses som ett intresse eller en överlevnadsstrategi är kanske inte helt enkelt att avgöra men kopplingen är tydlig till de fantasier flickorna hade ovan. Signaler från veckotidningar, reklam, och andra delar av samhället påminner ständigt om att en kvinnas viktigaste tillgång är hennes kropp och utseende och att det viktigaste i livet är att hitta någon som älskar henne. Signaler om mäns viktigaste tillgångar presenteras på liknande sätt och visar att det är deras tankekraft och kunskap men även deras fysiska styrka som räknas och det viktigaste är att bli nåt som de själva trivs med och gärna tjänar pengar på. (Näslund, 1999) När småflickor sedan drömmer om hästar som älskar dem ovillkorligt eller att vara sötast och populärast i klassen och småpojkarna fantiserar om att bli populär genom att bli bäst i klassen på exempelvis fotboll eller dataspel, som för övrigt ofta handlar om just en erövring av världen, är det inte så mycket att fundera över; Vi är alla i någon form återspeglings av vad samhället säger att vi skall vara.

4.3 Arbetsmarknad

Sverige har en av världens mest könssegregerade arbetsmarknader. Detta innebär att kvinnorna har vissa typer av jobb, oftast i den offentliga sektorn och männen har andra sorters jobb, oftast i den privata sektorn. Segregeringarna kan delas in i horisontella och vertikala segregeringar.¹⁵ *Horisontell segregering* innebär att fördelningen av kvinnor och män mellan sektorer och yrkesområden är olika. Inom organisationer visar det sig ofta att kvinnor och män är fördelade i skilda områden, där ofta kvinnorna finns inom administration och ekonomi och männen inom teknik. Det är så stora skillnader att många yrken har blivit könsmärkta. Vårdbiträde är ett exempel på ett typiskt ”kvinnligt”, eller ”kvinnligt” märkt, yrke och byggarbetare ett typiskt ”manligt”. Ofta följs dessa segregeringar av stora löneklapp där de ”manligt” märkta yrkena värderas högre och därmed ger högre lön än de ”kvinnligt” märkta. *Vertikal segregering* innebär att fördelningen av kvinnor och män på olika positioner inom sektorer och yrken är ojämn. Männen befinner sig högre upp i topparna på organisationerna än kvinnorna som oftast befinner sig allra längst ned i hierarkierna. (SOU 1998:6)

¹⁵ Dessa kallas ibland för glasväggar och glastak.

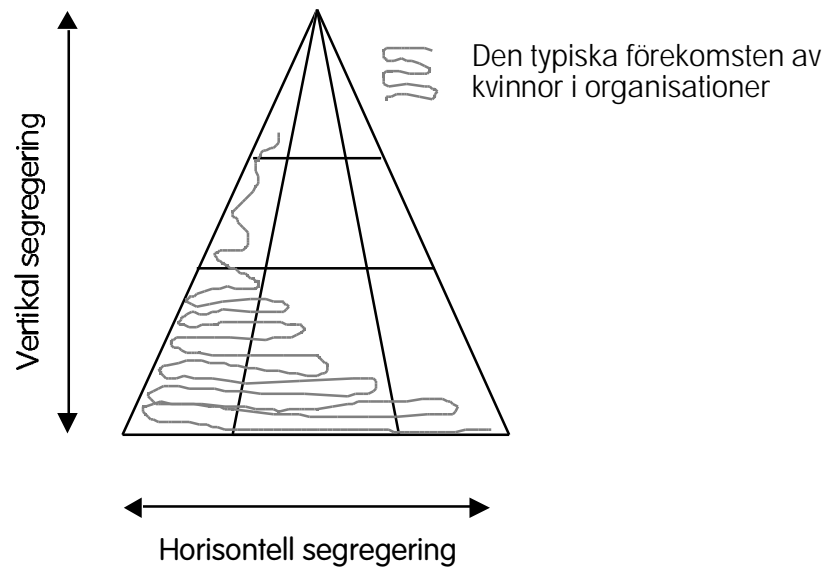

Bild 3: Könsmässig segregering inom en organisation. (av L. Wiberg, 1999)

Ungdomars val till gymnasieprogram är en ingång till denna arbetsmarknad. Det har där utkristalliserats en flick-, pojk- och samskola. Flickor dominerar program som omvårdnad, barn och fritid och de estetiska programmen medan pojkar är kraftigt överrepresenterade inom el, bygg, fordon och så vidare. De stora programmen samhällsvetenskap och naturvetenskap har ungefär en 60/40 delning där pojkar dominerar natur och vice versa. (Westberg-Wohlgemuth, 1998). Samma uppdelning återfinns på högskolan fast där är könsfördelningen ännu snedare, speciellt inom teknik och undervisning. Vad dessa segregeringar beror på är inte så enkelt att säga. Intresset för yrket spelar självklart in. Vi lär oss från början vad flickor och pojkar skall vara intresserade av och sällar oss till huvudfåran. Att till exempel väcka teknikintresset hos flickor är något som arbetas på men segregeringen beror på mycket mer än så, tyvärr ofta på generella föreställningar om de olika könsens innebörd. Det kan till exempel finnas motstånd att släppa in det motsatta könet i den egna yrkesgruppen.

En viss ökning av kvinnor i akademikeryrken har skett sedan 1960-talet. Därmed har den vertikala segregeringen minskat. Ofta när kvinnor tar sig in på "manliga yrkesområden" blir det dock i den offentliga sektorn medan männen håller sitt tag om den privata. Det är således den vertikala segregeringen i den offentliga sektorn som håller alltså på att minska medan den horisontella segregeringen bibehålls eller till och med förstärks. (SOU 1998:6 s 85)

Tekniska yrken har länge varit förbehållna män. Det har setts som för tungt, smutsigt, komplicerat och rationellt för att passa kvinnor. I och med att det varit män som fått föra tekniken framåt är det också män som formulerat problemen, avgränsningarna och metoderna att ta fram ny teknik. Det var länge också bara män som hade

tillgång högre utbildning och givetvis också till de tekniska utbildningarna. Enligt Kungliga Tekniska Högskolans webbplats¹⁶ grundades skolan 1827. Inte förrän 1921, nästan ett sekel efter detta, antog skolan dock dess första kvinnostudent. Det var ännu senare, först på 1970-talet som kvinnorna kom in på de tekniska utbildningarna i någon större skala. De kvinnor som rekryterades till ingenjörsyrket betraktades, liksom arbetarpojkar som rekryterades på 1950-talet, som begåvningsreserver i tider av stor brist på tekniker och ingenjörer i svensk industri då de manliga teknikerna inte räckte till. (Mellström, 1996)

Det är tydligt att vägen in i teknikens värld ofta beror på att det funnits en manlig bekant i barndomen som fungerat som en vägledare. Det kan vara fadern eller någon annan mansperson. För flickorna är det nästan uteslutande fadern som har denna funktion.¹⁷ Intresset för teknik skapas således tidigt av omgivningen varför flickors ofta svalare intresse blir svårt att väcka senare. Satsningar att få kvinnor intresserade av teknik måste alltså göras tidigt i barndomen och inte först i gymnasie- och högskolelockelser.

Även om kvinnor kanske inte reflekterar över att det finns en motsättning i de ord och symboler som sägs känneteckna teknik och kvinnor, ligger denna tanke så djupt inpräntat att steget mot teknik för dem ofta känns onaturligt. (Staberg, 1995 s. 133) Ord som kopplas samman med symboliska kön påverkar inställningen hos människan till ämnen som teknik och matematik. Det symboliska könet kvinna är raka motsatsen till naturvetenskap medan männen har de rätta egenskaperna. Kvinnor beskrivs som ologiska, irrationella, subjektiva, känslomässiga och passiva. Naturvetenskap och teknik är ingenting som skapar en motsättning i mannens symboliska kön medan det hos kvinnor skapar en stor motsättning till bilden av hur kvinnor skall vara. Att män därför har en större öppenhet mot teknik är inget att förundras över. (Staberg, 1995)

Även mansforskaren Ulf Mellström menar att det inte finns någon inneboende relation mellan teknologi och maskulinitet. Det är relationen mellan teknologi och femininitet som ofta karaktäriseras som en icke existerande sådan och det är i kontrast mot detta som maskuliniteten definieras. (Mellström, 1996) En man kan därmed vara oteknisk men fortfarande ses som "manlig" medan kvinnor med tekniska kunskaper ofta ses som "okvinnliga". Detta i kombination med den hårt "manliga" prägel på tekniska utbildningar kan leda till att de kvinnor som kommer ut ur utbildningarna tvingas att dölja andra "kvinnliga" drag för att överhuvudtaget accepteras på sin arbetsplats. (Genusperspektiv i forskningen)

¹⁶ <http://web.kth.se/kth-allm/fakta.html>

¹⁷ Enligt Broady & Palme (1992) i Mellström (1996) har 9 av 10 kvinnliga ingenjörer en fader med ett tekniskt yrke.

IT-branschen har uppmärksammats i dagspressen för att vara mycket ojämsställd. Det är en majoritet av män som styr och arbetar på företagen. Detta har dock ansetts förvånande med tanke på att branschen är så pass ny och har utvecklats under en period då jämställdhetstänkandet i samhället varit uppmärksammat. (Ernsjö, 1998) Denna bakgrund gör att genusperspektiv har svårt att få fäste i de arenor som skapar Internets utveckling. (Ersson, 1997)

Skapandet av webbplatser professionellt sker således i en ”manlig” miljö och kvinnorna som arbetar med detta kommer ofta från en utbildning med ”manlig” prägel. Det finns då en risk att den kunskap som ses som grundläggande för hur webbplatser skall utformas är färgad av den manliga normen och att insikten om detta inte är särskilt stor. Ett vanligt fenomen på sådana arbetsplatser, där ju tekniken är en av huvuddelarna, är att kvinnor sysslar med de mer ”mjuka” delarna som marknadsföring, projektledare, administration och design med mera som alltså inte är så teknikinriktade. (Ernsjö, 1998) Kvinnan ställs då inte inför samma stora ställningstagande och ”kvinnligheten” blir inte lika hotad.

4.4 Datoranvändning

I boken ”Women and Computers” av Francis Grundy (1996) redogörs för flera av de skillnader som finns mellan pojkars och flickors användning av datorer. Boken baseras på en mängd forskningsrapporter och undersökningar och informationen i listan nedan grundar sig på den. Självklart är inte dessa skillnader absoluta på så sätt att de gäller alla individer av samma kön utan de uppvisar bara tendenser på hur flickor och pojkar som grupper förhåller sig till datorer, ofta i samband med dataspel.

Pojkar	Flickor
är mer benägna att i dataspel gå bortom given information och testa reglerna till deras gräns för att förstå sig på dem.	gör som de blir instruerade att göra vilket i vissa fall medförde att dataspelande fortskred med försiktighet och de undvek risker som skulle kunnat ge mer information
var mer realistiska i förutseendet av vad som skulle hända. Särskilt i framgångsrika utfall. De var dessutom optimistiska i de fall som hade ett misslyckat utfall.	var mer pessimistiskt inställda till hur utfallet skulle bli, detta gällde såväl misslyckade som framgångsrika försök.
förklarar sin framgång med god strategi, det vill säga deras egna förmåga att hantera datorerna. Misslyckanden förklaras av specifika skäl.	förklarar sin framgång med tur, det vill säga de litar inte till sin egen förmåga att hantera datorn och bidrog inte själva till framgången. Misslyckanden förklarade de med bristande kompetens.
försökte hellre själva än att be om hjälp.	sökte oftare hjälp vid experiment än killarna. När de fastnade räckte de upp handen för hjälp hellre än att försöka själva.
föredrar att se på datorn som en maskin.	föredrar att se på datorer som verktyg.
intresserar sig för dataspelen och köper mycket mer dator-tidningar än flickor	gillar inte dataspel då det är så ensamt.

Tabell 3: Skillnader mellan flickor och pojkar i datoranvändande enligt Grundy (1996).

Jag har tidigare beskrivit hur omgivningens behandling av och förväntningar på flickor och pojkar skapar skillnader i deras sätt att se på och uppfatta sig själva. De ovanstående skillnaderna i användande och uppfattningar om datorer kan alla förklaras som konsekvenser av detta.

Pojkarnas starka tro på sin logiska problemlösar- och slutledningsförmåga och flickornas tro på avsaknaden av denna kan bero på pojkars vana, och flickors ovana, vid att chansa sig fram. Det kan också bero på tron på de symboliska könen där kvinnor varken begriper eller ska hålla på med teknik medan pojkarnas positiva inställning kommer ur en självklarhet och orädsla för teknik. Att

flickorna frågar mer kan också bero på att de inte är lika rädda för den prestigeförlust som detta kan tyckas innebära för pojkarna. Den pessimistiska inställningen från flickornas sida har förmodligen att göra med ovanan att se sig själva som aktiva subjekt. Dessa saker är tecken på tydliga genuskontrakt och föredefinierade könsroller och i grund och botten handlar det om självförtroende eller brist på sådant.

Eftersom flickors lekar ofta går ut på att utveckla samarbetsförhållanden, finns det inte många datorspel som passar för flickor. De får ingen social kontakt och den ensamma tillvaron framför datorspelet tilltalar dem mindre än pojkar. Det finns dock undantag. Företaget "Purple Moon" har gjort framgångsrika spel för tjejer som är anpassade efter flickors lekbeteende och som går ut på att skapa ett socialt kontaktnät. Den stora spelmarknaden verkar annars ligga på spel som följer pojkars lekmönster. Pojkars lekar är ofta mer tävlingsinriktade (Nordberg & Alin-Åkerman, 1983 och Staberg, 1995) vilket säkerligen skapar en vilja att bli bäst. Att de köper datortidningar för att lära sig mer kan vara en följd av detta. Pojkar finner, enligt Grundy (1996), ett nöje i att diskutera detaljer som bara inbegripna förstår gällande datorspelen och de skapar på så sätt en liten klubb för inbördes beundran. Detta orsakar självklart ytterligare skillnader mellan könen och minskar flickornas känsla av tillhörighet.

Att se på datorn som en maskin eller ett verktyg kan tyckas vara en oviktig detalj men det har visat sig ge stora effekter på elevers studieresultat vilket begrepp som används av läraren. Av studenterna hoppade kvinnor av kursen i mycket högre grad när datorn benämndes som maskin, medan män hoppade av vid användandet av ordet verktyg, dock i mycket mindre skala än kvinnorna.

"Tools are extensions of their users; machines impose their own rhythm, their rules on the people who work with them..." (Sherry Turkles¹⁸ definition på sid. 21 i Grundy, 1996)

Jag tror att flickorna med begreppet verktyg kan känna att de kan använda sig av ett tidigare invariant arbetssätt från andra situationer, medan vid begreppet maskin måste kunskap om datorns speciella egenskaper finnas och användaren måste vara duktig och tränad. Är en person ovan vid datorer kan denne bli avskräckt av detta. Eventuellt kan verktygsbegreppet ge ett mindre motstånd och det blir lättare för flickorna att acceptera datorn och maskinbegreppet kan få killarna att finna tillfredställelse i att de lär sig något specifikt som ingen kan och därför se det som en större kick att slutföra kursen. Slutsatsen forskarna bakom detta drog var att synsättet på datorer som maskiner kunde ge skadliga effekter på kvinnors relation till datorer och att även andras forskning bekräftar detta.

¹⁸ Citatet har Grundy hämtat på sidan 172 i Turkle, S., 1984, *The second self: Computers and the Human spirit*, London, Granada.

”These data indicate that thinking of computers as machines may have detrimental effects on females’ affinity for computers. In contrast, it may be beneficial for females to think of computers as tools” (citat av Lori Nelson, Gine Wiese och Joel Cooper¹⁹ på sid. 21 i Grundy, 1996)

Skillnader i flickors och pojkars förhållande till och arbetssätt med datorer, som framförallt har med självförtroende och känslan av behörighet att göra, finns alltså och de kan medföra skillnader i synen på utformning av webbplatser. Informativa webbplatser bör till exempel inte utesluta viktiga detaljer i tron om att alla förstår eller prövar sig fram. Är utformningen av webbplatser tydligt ”manlig” i språk, bilder och andra uppenbara aspekter kan känslan av obehörighet till teknik och datorer för kvinnor ytterligare förstärkas. I beskrivningar av datorns sätt att fungera bör skaparen av webbplatsen hellre appellera till lättillgänglig information än till att användaren skall känna sig duktig på att klara den svåra situationen.

Lättillgängliga FAQ²⁰ bör finnas både för flickor och pojkar och det skall vara tydliga instruktioner från början. Det bästa är om instruktionerna inte förutsätter någon kunskap alls och är skrivet på ett språk i dialogform för att passa flickor. Självförtroende eller brist på dito är en viktig faktor som vidrar gapet mellan flickors och pojkars datakunskap. Det är mycket viktigt att webbdesignern inte utgår ifrån att något är självklart kunnande.

4.5 Sammanfattning och kommentarer

Jag har i detta kapitel beskrivit hur olika förväntningar på flickor och pojkar skapar generella skillnader dem emellan i språk, intressen och sätt att tackla problem och datorer på. Detta leder i sin tur till olika förutsättningar för datorbaserade arbetsuppgifter men också, mer övergripande, val av utbildning, yrkesliv och sektorer där segregeringen mellan könen, framförallt de vertikala, upprätthålls och återskapas. Jag tror dock inte att dessa skillnader är oåterkalleliga utan det finns stora möjligheter att lära gamla hundar att sitta om bara viljan finns.

I kombination med den manliga normen blir det dock de kunskaper och erfarenheter som män har blivit tilldelade som ses som de rätta varför det ofta faller på kvinnor att anpassa sig. Exempel på detta är skolsystemet som följer de ”manliga” arbetssätten och det är upp till flickorna att anpassa sig för att klara sig, med andra ord är det

¹⁹ Citatet har Grundy hämtat på sidan 199 i Nelson, L., Wiese, G. & Cooper, J., 1991, ”Getting started with computers: Experience, Anxiety and Relational Style” i *Computers in Human Behavior*, 7 (3) sid 185-202.

²⁰ FAQ är en på webben vanligt förekommande term som betyder Frequently Asked Questions. Detta innebär att vanligt förekommande frågor skrivs ut på webbplatsen tillsammans med dess svar.

deras eget fel om de inte klarar anpassningen. Samma logik gäller diskussioner om kvinnors intresse för teknik, förmåga att löneförhandla och få jobb, de måste lära sig männens spelregler. Problemet är bakvänt. Är det inte synen på vad som är normalt och rättvist som skall anpassas så att det mer eller mindre passar alla eller är det halva befolkningen som skall anpassa sig för att matcha den andra halvans regelsystem? För mig är det självklart att kvinnor har precis lika stort värde som män och att det därför krävs en gemensam satsning för att öka jämställdheten.

Hur ser det då ut för utformning av webbplatser? Är det de ”manliga” egenskaperna som värderats som allmänmänskliga eller passar kanske webben lika bra för kvinnor och män? För att se huruvida det finns några könsbundna antaganden på webben om hur en användare av World Wide Web bör vara har jag använt mig av de kunskaper om dagens genuskillnader jag erhållit ur mina studier.

5 Internet och dess användare

I detta kapitel tittar jag på hur användningen av Internet beror av kön och hur detta kan kopplas till genus.

5.1 Kvinnor som användare av Internet

Frågan om huruvida ett genusperspektiv på utformning av webbplatser är relevant måste ställas i förhållande till kvinnor och deras användning av Internet. Finns det skillnader i användning av Internet mellan könen eller är det bara faktorer som ålder, utbildning och social status som spelar roll?

Att det är en övervikt av män som står för användandet är inget omstritt faktum. Både nationella och internationella undersökningar visar entydigt på detta. (Jacobsson, 1999a) Att män använder Internet mer än kvinnor kan ha många förklaringar. Tillgången till datorer är en viktig faktor. En svensk undersökning, som bland annat ser till acceptansen av teknikutveckling hos användare, är SOM-undersökningen. Denna görs varje år av SOM-institutet (Samhälle Opinion Massmedia) på Göteborgs Universitet. Den rikstäckande undersökningen från 1997 visar enligt Jacobsson (1999a) att tillgången till persondatorer är nästan dubbelt så hög hos män som hos kvinnor. Andra faktorer som ökar chansen att använda Internet är bland annat hög utbildning, hög inkomst, hög status, mycket fritid eller flexibelt förvärvsarbete. (Jacobsson, 1999a) Andelen kvinnor på Internet ökar dock och en möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att det blir vanligare att tala om informationsteknologi i kommunikationstermer istället för tekniktermer. (Qlara motiv 2:98) Kommunikation anses ofta vara något ”kvinnligt” medan teknik har en könsmärkning som är kraftigt ”manligt”.

Detta återspeglas också i diskussioner som rör frågor om kvinnors och mäns användande av Internet. Det förekommer där ibland antydningar om att kvinnor och män använder sig av det till olika saker. Framförallt finns en hypotes om att kvinnor i högre utsträckning skulle ägna sig åt kommunikation, exempelvis i form av chatt, än män medan män skulle använda sig av nyttotjänster. Denna hypotes kan härröras ur en jämförelse mellan Internetanvändningens tänkta utveckling och den utveckling som det visade sig att telefonanvändandet fick. (Jacobsson, 1999a) Gällande telefonen fanns i startskedet hypotesen att den skulle bli en maskin som mest skulle användas av män men det visade sig att män skulle använda telefonen till korta samtal i affärssammanhang, medan kvinnor sägs ha blivit experter på att använda den i sociala sammanhang för att upprätthålla kontakt med släkt och vänner. (Kamjou, 1998)

För att se om det fanns någon substans bakom denna hypotes granskade Eva-Maria Jacobsson SOM-undersökningen ur ett köns-perspektiv i rapporten "Mannens respektive kvinnans Internet". Hon visar där att även om det finns starka samband mellan Internetanvändning, ålder, inkomst och utbildning finns det också skillnader mellan könen både i vilken utsträckning de använder sig av Internet och vad de använder det till, även om de senare skillnaderna inte är så stora. (Jacobsson, 1999a)

Ur informationen i SOM-undersökningen visade det sig att syftet med den privata Internetanvändningen och dess olika tjänster bland Internetanvändare hösten 1997 såg ut enligt nedanstående tabell. Av de totalt 571 svarande var 318 stycken män och 253 stycken kvinnor. De tillfrågade kunde svara ja på fler än ett alternativ och siffrorna anger hur många procent av könsgrupperna som svarat ja på frågan²¹. (Jacobsson, 1999a sid. 35)

Syfte	Män %	Kvinnor %
Nöje	52,8	47,0
Dator	14,0	7,8
Kontakt	16,6	17,0
Nyheter	35,0	28,6
Fack	64,4	52,3
E-post	45,8	40,6
Nytta	21,6	11,7

²¹ Nöje= Är nöje/förströelse/spel ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Dator= Är datorteknisk användning/göra hemsidor ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Kontakt= Är knyta kontakter med andra människor/chatta ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Nyheter= Är söka/hämta/läsa dagliga nyheter ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Fack= Är söka fack/specialinformation inom vissa ämnen ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

E-post= Är e-post användning ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Nytta= Är praktisk nytta t ex beställa biljetter, resor etc. ett av dina främsta syften med din privata Internetanvändning? (Jacobsson, 1999a, sid 35)

Ur dessa siffror kan läsas att Internets största användningsområden, både av män och kvinnor, är att *söka fackinformation, använda e-post, nöjen* och att *läsa nyheter*. Dessa områden är vida begrepp och kan infatta en hel del olika underkategorier vilket jag tror skulle kunna vara en orsak till det stora gensvaret i undersökningen.

För ämnesområdena *dator, fack* och *nytta* kan en signifikant skillnad i medelvärden för män och kvinnor påvisas. Detta verifierar hypotesen ovan att män i högre utsträckning än kvinnor skulle använda sig av Internets nyttotjänster. (Jacobsson, 1999a) Jag ser inga svårigheter att översätta dessa områden till områden som kan kopplas till den generella mannen och hans vardag, varför denna slutsats blir än mindre förvånande. Teknik, djupdykningar i intresseområden och snabba överenskommelser i monologform är alla tre något som män i högre utsträckning än kvinnor tenderar att hålla på med. (se kapitel 4)

De användningsområden som då skulle motsvara den generella kvinnan och hennes vardag är *kontaktskapandet* och kanske också *e-posten*, även om det senare är en kontaktform som har ett inslag av monologformat språk. I dessa områden kan dock inga skillnader i användning mellan könen styrkas och hypotesen ovan om att kvinnor använder sig mer av sociala kommunikationstjänster kan alltså *inte* verifieras av denna undersökning. (Jacobsson, 1999a)

Denna observation finner jag mycket spännande och den kan tolkas på flera olika sätt. Ett sätt är att dessa områden som ansågs "kvinnligt" märkta inte är så "kvinnliga" som vi tror. Kanske är det så att kontaktsökande är en mer allmänmänsklig egenskap än en "kvinnlig". Denna syn skulle då innebära att det på Internet, enligt SOM-undersökningen, enbart finns "manligt" märkta och könsneutrala områden representerade eller värda att fråga om i undersökningar. Kvinnors intresseområden har således inte fått någon uppmärksamhet för detta medium. Detta om något skulle vittna om en massiv manlig norm för synen på och utvecklingen av Internet.

En annan tolkning är att dessa "kvinnligt" märkta områden inte utformats för webben på ett sådant sätt så att de passar kvinnor i samma utsträckning som de mer "manligt" märkta områdena passar män. Kanske är det rent av så att utformningen på de mer socialt inriktade webbplatserna utgår ifrån mäns sätt att använda datorer och sätt att diskutera på, i tron om att detta sätt är det allmängiltiga för både kvinnor och män? Även denna tolkning vittnar om en manlig norm.

En ytterligare förklaring är att kvinnor helt enkelt inte trivs i de virtuella diskussionsrummen, vilket visserligen kan ha ett samband med den föregående tolkningen. Internet lovprisas ibland för att det bara är en människas personlighet som framkommer i de virtuella diskussionsforumen. Detta stämmer till stor del men inte helt. Forskning har visat att de flesta skillnader som ras, religion, fysiska

hinder, utseende med mera försvinner på Internet. Alla utom ett; signaturerna på de flesta nätverk indikerar skribentens kön. (Taylor, Kramarae & Ebben, 1993) Detta är inte helt harmlöst då det har visat sig att de sorters påhopp och problem som kvinnor utsätts för i vardagliga livet, till exempel sexuella trakasserier, förlöjligande och osynliggörande, även förekommer på Internet. Saker som folk aldrig skulle säga till varandra ansikte mot ansikte sägs där utan vidare, varför övergreppen ofta till och med blir värre. (Taylor, Kramarae & Ebben, 1993) Miljön är helt enkelt inte kvinnovänlig, vilket är ett extremt, och mycket allvarligt, resultat av det patriarkala samhället som sådant.

5.2 Styr innehållet eller formen?

Med ovanstående resonemang kommer frågan om det är formen eller innehållet på Internet som gör att män attraherats i större utsträckning än kvinnorna. Med ett dåligt innehåll spelar det förmodligen inte någon roll om utformningen är bra, det finns helt enkelt ingen anledning att besöka webben. Är istället innehållet bra och utformningen dålig är det större chans att folk använder sig av Internet men kanske inte med stor glädje.

Utvecklingen av Internet har till stor del fokuserats på möjligheter till databaslagring, banktjänster, nyttotjänster av annat slag och så vidare. Dessa ämnesområden faller under området "nytta" som ju visade sig attrahera män i högre utsträckning än kvinnor. Detta kan vara en förklaring till att också användarna till största delen utgörs av män.

I utvecklingen av webbplatser är oftast det första som diskuteras vad platsen skall ha för syfte och vad den skall innehålla för information. Utifrån detta anpassas sedan formen efter den tänkta målgruppen. (Ullman m fl., 1998) Vad som kan vara viktigt att tänka på i dessa fall är dock att det innehåll som skall vara med på webbplatsen kan medföra en omedveten begränsning av målgruppen, inte minst med tanke på kön och deras genus.

5.3 Sammanfattning och kommentarer

Användningen av Internet är något som domineras av män även om kvinnors användning av Internet ser ut att öka. Vilket kön en person har inverkar alltså på hur mycket och till vad denne använder sig av Internet, även om faktorer som ålder, social status och utbildning också spelar in. Detta är i viss mån ett cirkelresonemang då män har större sannolikhet att hamna under de kategorier som också ökar användandet. De har oftare än kvinnor hög status, mycket fritid, mer flexibelt förvärvsarbete, hög lön, stort teknikutintresse och (därmed) större tillgång till datorer. Dessa faktorer är alla synonyma till män och "manliga" egenskaper varför den numerärt större Internetanvändningen av män inte är särskilt förvånande. Jag skulle till och med kunna påstå att Internets nuvarande

målgrupp är män. Det som kanske är mer anmärkningsvärt är de könsmissiga skillnader i vad Internet används till, sambandet mellan dessa områden, deras könsmärkning och de områden som Internetutvecklingen fokuserat på. De områden med "kvinnliga" förtecken har lägre status än de "manliga" och får inte samma grad av uppmärksamhet vid forskning och utveckling. (Genusperspektiv i forskningen) Konsekvenser av detta är lätt att spekulera i. De områden som utvecklas mest och röner mest uppmärksamhet för Internets möjligheter blir de "manliga" områdena dator, fack och nytta. De "kvinnliga" områdena utvecklas men ur en "manlig" tolkning av dem. Det är därför av stor vikt att kvinnors önskemål och erfarenheter uppvärderas till samma nivå som männens för att Internet skall bli ett jämställt medium. För att detta skall kunna genomföras krävs dels fler kvinnoerfarenheter i de forum som utvecklar Internets möjligheter så att fler dörrar kan öppnas och dels kunskap om att kvinnor och män har olika förutsättningar att använda sig av datorer och webben. Det vill säga ett ökat medvetande om vad ett genusperspektiv kan tillföra och ett reellt användande av detta.

6 Granskning av riktlinjer för utformning av webbplatser

Här kommer jag att titta på hur CIDs riktlinjer för utformning av webbplatser förhåller sig till kön, genus och den manliga normen.

För att se huruvida befintliga riktlinjer för utformning av webbplatser förhåller sig till genus har jag granskat en av CID tidigare gjord undersökning "CID'97-Riktlinjer för utformning av webbplatser" (Ullman m fl., 1998) som jag i fortsättningen kommer att referera till som "CID'97" eller bara "rapporten". Dessa riktlinjer beskriver hur webbplatser skall vara utformade rent teoretiskt för att vara bra och de har uppstått genom grundliga studier i de riktlinjer som fanns på marknaden då. (Ortman, 1999) CID'97 rapporten var tänkt att vara ett underlag för en vidare studie som aldrig blev av och är snarare en sammanställning av vedertagna riktlinjer än resultat av egna användarstudier. Sammanställningen gjordes under hösten 1997 varför tidsenligheten i rapporten kan ifrågasättas men på grund av det mänskliga fokus den har och den lilla uppmärksamhet som ägnas åt tidsföränderliga tekniska detaljer ser jag den som aktuell. Jag kommer i detta kapitel att redovisa resultatet av denna granskning och tar här upp de aspekter som skulle kunna vara genusberoende i riktlinjerna enligt mina ovanstående kunskaper om genuskillnader och likheter.

6.1 Utvärdering av "CID'97-Riktlinjer för utformning av webbplatser"

I rapporten "CID'97-Riktlinjer för utformning av webbplatser" trycks mycket på att en webbplats måste anpassas till sin målgrupp. Målgrupperna grupperas i tre olika kategorier: Målgrupp för *interninformation, potentiella klienter och allmänna webbesökare*. Denna indelning är relevant och ger troligtvis stora skillnader i krav på utformningen av en webbplats. Dock problematiseras inte dessa gruppers inre blandning av människor utan, när målgruppen väl är definierad, ses den genomgående som en homogen grupp. Individuella variationer, Internetvana och ålder nämns som viktiga aspekter att tänka på, men inte kön. Språket i rapporten understryker detta ytterligare genom att användaren konsekvent kallas för det könlösa pronomenet "man", utom i ett fall där det står "han eller hon". Detta kanske kan tyckas inte ha någon större betydelse, men det skapar en bild av att användaren saknar kön och kanske till och med kan representeras av en "könlös man". Om en webbdesigner läser denna rapport för att få enkla lösningar på en bra utformning av webbplatser ställs hon eller han aldrig inför tanken att den definierade målgruppen i själva verket grovt sett ofta kan uppdelas i två, kvinnor och män, vilket minskar målgruppens homogenitet och ökar dess komplexitet.

Innehållet i rapporten fokuserar mycket på publicering på webben och mindre om kontaktskapande mellan människor, varför utformningen på chattar och diskussionsgrupper inte tas upp. I dessa frågor finns det aspekter att tänka på som i första hand har med språkform att göra. Att det inte tas upp i CID'97 kan ha att göra med tidpunkten för sammanställningen av rapporten då chattar och diskussionsforum inte rönt någon större uppmärksamhet i övrigt. (Lenman, 1999) Språket på webbplatsen är viktigt även för andra syften men diskuteras inte heller i någon större utsträckning. Kvinnors och mäns språk är dock olika varför det sorts språk som används på webben skulle kunna avgöra om en person känner igen sig eller inte. Ett distanserat, monologartat språk kan verka naturligt på informativa webbplatser men kunskapen om att det språket har olika anknytning till kvinnor och män gör ett övervägande av språkval nödvändigt. Även om kvinnor kanske har varit tvungna att lära sig mäns språk i högre utsträckning än tvärtom och att det "manliga" språket därför skulle kunna ha en högre acceptans är språkbruket ändå en faktor att noggrant överväga.

Den egna upptäckarandan, det vill säga att vid tveksamhet pröva sig fram, är inte något som skall krävas enligt CID'97. Att gissa sig till vart en länk leder är ingenting som användaren skall behöva göra. Detta, tror jag, är mycket viktigt framförallt för kvinnor, som i mindre grad än män blivit uppmuntrade att utveckla ett sådant arbetssätt. (se kapitel 2.2) Det underlättar även för männen som slipper använda sin tid till att chansa.

Tidsaspekten återkommer i flera sammanhang. Många lösningar på utformning av webbplatser har positiva egenskaper i vissa hänseenden men tar, enligt CID'97, för lång tid för att kunna vara accepterade. Denna aspekt tror jag är mycket viktig och relevant men i frågor som exempelvis nödvändigheten av ett från World Wide Web nedladdningsbart programtillägg till webbläsaren för att vissa saker skall bli möjliga, kan det kanske vara relevant att även tala om hinder i form av *benägenhet* att ladda ned främmande programvaror till den egna datorn. Om inte den senare aspekten diskuteras blir det bara tidsfaktorn som avgör. De tider det tar idag att göra vissa saker, som att ladda ned ett tillbehör och den inverkan ett sådant tillägg har på webbläsarens effekt, kommer förmodligen att minska till mer accepterade tider i framtiden. Benägenhet att ladda ned saker kanske inte minskar i samma utsträckning. Som jag skrivit tidigare kan rädslan att göra en sådan nedladdning vara större hos kvinnor varför detta borde tas upp som en viktig faktor att ha i åtanke.

I CID'97 diskuteras också frågan om huruvida länkar skall läggas in i texten eller ligga efteråt för att öka läsbarheten på webbplatsen. Användaren förutsätts här inte ha tålamod nog att läsa igenom en text med länkar i först och sedan använda sig av länkarna i texten utan

”[d]et är bättre om användaren först får läsa färdigt ett stycke, och sedan länka sig till en annan sida”. (Ullman m fl., 1998, s 17, min kursivering)

Om detta beteende är mer gällande för ett genus än för ett annat vet jag inte, men en jämförelse med kvinnors och mäns strategier att läsa och följa instruktioner skulle kanske kunna ge en vink om detta. Det skulle i vilket fall kunna röra sig om vanan att spontant upptäcka och utforska och viljan att grotta ned sig i detaljer, vilket jag beskrivit genusaspekterna i tidigare i rapporten. Visar det sig att det är svårare för vissa att läsa texten i ett flöde då det finns länkar inplacerade, borde texten givetvis anpassas efter den grupp med störst svårigheter men om det samtidigt visar sig att den andra gruppen kanske efter att ha läst en text utan länkar inte använder sig av de efterföljande länkarna i lika stor grad uppstår ett problem. Denna tänkta ”människoegenskap” är kanske så allmänmänsklig som författarna förutsatt men eftersom det faktiskt finns en annan möjlighet är ett genusperspektiv på utformning av webbplatser relevant.

I rapporten målas vikten av att kunna skapa en mental bild över webbplatsen upp. Detta är ofta ett argument för eller emot vissa lösningar på utformningen och som motsats ställs en tvungenhet att hålla många saker i minnet. Den mentala bild som åsyftas är den hierarkiska planlösningen, eller kartan, över webbplatsen och det är för mig tydligt att det är detta alternativ som anses vara det rätta för alla människor. Denna dikotomi, ordning eller kaos, har dock en stark könsmärkning där ”manlighet” ofta förknippas med ordning, logik och kartläsning medan ”kvinnlighet” förknippas med kaos och en märklig förmåga att hålla många saker i huvudet. (se kapitel 2.1) Här finns alltså en traditionell genusvärdering av en av de egenskaper som skall finnas på en webbplats och det är därför motiverat med en noggrannare undersökning av detta. Dessa tänkta genusegenskaper har dock liten förankring i verkligheten utan är förmodligen en produkt av genussystemet.

– Om män var de som fick hålla på med logiska sysslor som exempelvis innefattade kartläsning fick det bli en ”manlig” egenskap och därmed, för att segregationen skulle bibehållas, inte en ”kvinnlig”. Kvinnorna fick då motsatta egenskaper och eftersom mannen är norm beskrivs dessa som mindre positiva. –

Att kvinnor skulle vara sämre än män på kartläsning och bättre på multimemorering kan troligtvis bäst beskrivas som en fördom. Kanhända är då kartmodellen den bästa för både kvinnor och män, men med tanke på den könsmärkta innebörden av egenskapen är ett ifrågasättande av detta relevant.

En annan viktig aspekt som diskuteras är val av lämpliga ikoner. Detta val behandlas dock inte mer än att det finns väldigt få symboler som är internationellt gångbara eftersom olika saker har olika innebörd i olika kulturer. (Ullman m fl., 1998) Jag tror att det dock kan vara mycket viktigt vilka bilder eller symboler som väljs även

ur genussynpunkt. Många symboler har en könsmärkning och kan med sin närvaro tydligt visa vilken användare som skall känna sig välkommen på en webbplats.

6.2 Sammanfattning och kommentarer

Jag har i detta kapitel pekat på några punkter i rapporten CID'97 som har förankring till kön på ett eller annat vis. Min teori att även riktlinjer för utformning av webbplatser är påverkade av den manliga normen och samhällets syn på kön anser jag vara bekräftad då min uppfattning är att CID'97 utgår ifrån det allmänna "manliga" perspektivet och inte problematiserar frågan om genus överhuvudtaget.

En viktig notering är det stora fokus som ligger på tiden. Tiden är ofta en funktion av tekniken och med teknikens framfart kommer troligtvis tiderna att minska. Jag hävdar att detta fokus är ett misstag. Visserligen bör tidsaspekten ha en stor inverkan i vilken lösning på utformningen som väljs men ibland finns det ytterligare aspekter att tänka på som kanske inte försvinner med teknikutvecklingen. Ett fokus på tiden skapar tankar om att tiden är det största hindret vilket det i många fall inte är. I själva verket kan det vara motvilja att ladda ned något på den egna datorn, eller att göra åtaganden som spelar större roll.

Målgruppens betydelse för utformningen av webbplatsen diskuteras mycket men den ses ändå som tämligen homogen och användaren verkar vara könlös. Om de egenskaper som användaren förutsätts ha ses som en del av ett motsatsförhållande synliggörs dock den manliga normen och riktlinjerna kan beskrivas som genusbundna. Kunskaper om mäns beteende är trots allt vida kända och ses som självklara fakta medan kvinnors erfarenheter och behov inte är lika erkända. Säkerligen finns betydligt fler aspekter än de jag pekat på i detta kapitel och med vidare forskning kan de säkert lokaliseras.

7 Undersökning av webbplatser

I detta kapitel redovisas min undersökning av fyra målgruppsrelaterade webbplatser. Jag för en diskussion om de av mig förväntade respektive funna genusaspekterna på webbplatserna. De platser som diskuteras är:

www.kvinnor.net

www.hammarby-if.se

www.nb.se

www.torget.se

7.1 Val av webbplatser

I kapitel 6 beskrev jag några av de genusaspekter som finns i riktlinjer för utformning av webbplatser, det vill säga de teoretiska föreställningarna om hur en webbplats bör se ut. För att förtydliga, exemplifiera och komplettera detta med hur det ser ut i praktiken har jag granskat fyra befintliga webbplatser överskådligt.

Webbplatserna valdes ur ett målgruppskriterium där en webbplats skulle ha en kvinnodominerad målgrupp, en annan skulle ha en mansdominerad målgrupp och de två övriga skulle ha en mer könsblandad målgrupp. Detta val gjordes för att se om det redan finns uppfattningar om hur utformningen av webbplatser ska skilja sig åt för att passa webbanvändare av olika genus eller om designen utgår ifrån att kvinnor och män använder sig av webben på samma sätt.

Den webbplats jag valt som kan sägas rikta sig till kvinnor är <http://www.kvinnor.net> som är en kommersiell webbplats tätt anknuten till Bonniers veckotidningar Amelia, Veckorevyn och Damernas värld. Platsen är skapad av ett professionellt webb-företag och torde därför vara noga genomarbetad och övertänkt. Denna webbplats är dock fortfarande under utveckling och de har i skrivande stund inte hunnit utveckla alla de funktioner som sägs finnas på webbplatsen.

Den webbplats jag fokuserat på vad gäller den mansdominerade målgruppen är <http://www.hammarby-if.se> som egentligen inte har en uttalat ”manlig” målgrupp i åtanke utan sådana som är intresserade av idrottsföreningen Hammarby IF. Hammarbys fans består dock till större delen av män²² och därför kan målgruppen klassas som mansdominerad. Denna webbplats är Hammarbys officiella

²² Detta baseras bland annat på en ”allmän” kunskap om supporterklubbarnas övervägande manliga könsfördelning, men också på egna iakttagelser på åskådararenorna för herrfotboll och bandy, vilka är de två största publiksportherna för Hammarby IF, där åskådarna nästan uteslutande är av manligt kön.

webbplats och är sammansatt av undersektionernas hemsidor som alla har olika skapare. En gemensam satsning hos en större webbplatsproducent förekommer alltså inte och det kan därför tänkas att utformningen på denna webbplats håller en lägre standard än Kvinnor.net.

De två könsblandade webbplatserna valdes till <http://www.nb.se>, det vill säga Nordbankens hemsida, och <http://www.torget.se> som är Posten AB:s satsning på en webbaserad handelsplats. När detta val gjordes var tanken att Nordbankens webbplats skulle vara kundbaserad och Torget en mer allmän webbplats och att de därför skilde sig åt. I efterhand inser jag dock att de båda är kundbaserade platser enligt de tre målgruppskategorierna i den tidigare gjorda CID-undersökningen (se kapitel 6.1) och att min undersökning kanske borde ha innefattat en webbplats med interninformation, exempelvis KTH:s studentwebbsidor. En annan tanke med valet av Torget och Nordbanken var att dess symbolvärde i stora drag är genusneutrala men att de ändå har ett visst inslag av genuskontraktseffekter och att det därför vore intressant att se hur detta återspeglas på webbplatserna. I en familj är det ofta kvinnan som har hand om den ”lilla”, privata, ekonomin, det vill säga inköp av förbrukningsvaror som mat och kläder medan mannen ofta har sköter den ”stora”, offentliga, ekonomin som att ta hand om räkningar, försäkringar och inköp av kapitalvaror som bilar och hus. (SOU 1998:6). Kvinnor skulle, med detta resonemang, ha en något större koppling till Torget och männen till Nordbanken.

7.2 Kvinnor.net

7.2.1 Syfte och målgrupp

Denna webbplats riktar sig till i stort sett samma målgrupp som Bonniers veckotidningar för kvinnor. Syftet med webbplatsen verkar vara att användaren skall kunna fördriva lite tid genom att läsa artiklar eller diskutera frågor med andra och kan liknas vid en slags oas där besökaren kan slappna av och bara se vad som verkar intressant att göra.

7.2.2 Innehåll

Innehållet är extremt präglad av den kvinnoosyn som återfinns i Veckorevyn och Amelia, det vill säga, enligt min tolkning, att kvinnans främsta mål är att vara vacker och att vårda de relationer hon har med man, barn, föräldrar och vänner. Visst förekommer artiklar av annat innehåll men min uppfattning är att stora merparten berör just dessa områden.

Förutom det redaktionella innehållet finns även olika interaktiva delar. Det finns till exempel ett varuhus, anslagstavlor, frågespalter, kontaktannonser och en speltjänst för medlemmarnas barn, som

sågs skall få företräde då den ömma modern använder sig av Kvinnor.net:

”Bollhavet: Om små barn kommer och vill vara med vid datorn kan du trycka på knappen Bollhavet. Då kommer ett extra fönster upp med roliga spel för olika åldrar. När barnen spelat färdigt trycker du bort Bollhavet, men du är fortfarande kvar på Kvinnor.net” (<http://www.kvinnor.net/bvt/info/default.asp> under rubriken Innehåll: Bollhavet)

Webbplatsen påminner således mycket om tidningarna som står bakom den. Det är artiklar, reportage, insändare och tester. Skillnaden ligger i diskussionen läsarna emellan och den omedelbara insändaren. På webbplatsen kan läsaren snabbt och enkelt kan medverka. Att skriva vanliga insändare till tidningen kräver mer tid. Dels är skribenten förmodligen mer noggrann med vad den skriver, rannsakar vikten av egna åsikter hårdare vilket kanske resulterar i utebliven insändare. Med en insändarmöjlighet på webben blir chansen större att en person tar sig den lilla tid som krävs för att göra sin röst hörd i debatten. Åsikter som inte skulle passera igenom redaktionen på tidningen kan kanske göra det här. Därmed blir variationen på insändarna större och en hel del kritik av de bakomliggande tidningarnas kvinnoosyn har uppenbarats sig på webbplatsens anslagstavlor.

7.2.3 Användargränssnitt och teknik

Rent designmässigt är sidorna väl genomarbetade med en konsekvent layout även om kopplingen mellan rubriker på länkar och innehållet i dem är inte riktigt solklar och det krävs en hel del klickande för att få klart för sig vad som menas med de olika delarna. När användaren vill vara interaktiv öppnas ytterligare ett fönster som endast innehåller de texter som valts. Inga andra navigeringsval finns då än att klicka fram textinnehåll eller att stänga fönstret. Dessa interaktiva delar är dock långsamma och dåligt utformade.

På ”Anslagstavlan” går det att svara på andras insändare vilket främjar dialog. Svaren hamnar då i en undermeny till den insändare det gäller. Vid läsning av detta kommer först en lista med rubriker på insändarna samt information om hur många olästa svar det finns till dem. (se bilaga 1) Genom att klicka på en rubrik kommer innehållet fram men är läsaren även intresserad av svaret måste denne först klicka på pilen framför rubriken för att få fram en undermeny med svarsrubriker och sedan klicka på en rubrik. Efter varje klickning får läsaren vänta ca 5–10 sekunder på resultatet varför flytet i läsningen drabbas men även om tekniken och uppbyggnaden kunde anpassats bättre till språkbruket skapas en dialogkänsla i debatterna som förs. Ofta inleds anslagstavlor med en frågeställning vilket ytterligare uppmuntrar diskussion.

En del grova tabbar finns. Den värsta är Horoskoptabben där den intresserade användaren måste klicka tre gånger för att ens få välja

stjärntecken och till slut fem gånger innan det ytterst fåordiga horoskopet presenteras på skärmen. Det finns också delar av webbsidan som inte har blivit färdigproducerade och som kanske därför inte heller borde synas som valbara alternativ då detta stjälar tid och uppmärksamhet av användaren.

7.2.4 Medvetenhet om genus

Kvinnor.net har en medvetenhet om genus. Jag anser dock inte att denna medvetenhet ligger i skapandet av en webbplats som tar hänsyn till kunskap om könsstrukturer och socialt skapade genuskillnader, i exempelvis förhållningssätt till datorer, utan i att de bakomliggande ekonomiska intressenternas hela koncept kan sägas bygga på ett utnyttjande av kvinnors underordning. Den maktobalans som råder mellan könen mer eller mindre glorifieras och försvaras i termer av naturlighet.

Innehållet är präglat av synen på kvinnan som objekt och vikten av att hon framhäver sin ”naturliga kvinnlighet” för att på det sättet få makt över männen och sig själv. Artiklarna syftar till att locka fram den ”naturligt” vackra, äkta och hårlösa kvinnan och de interaktiva delarna fokuserar på relationer. Syftet med sidan kan rent av ses som ett aktivt agerande för att skapa och återskapa kvinnan. Visst finns det inslag av andra strategier att få inflytande men andemeningen är, som jag ser det, att kvinnans största intressen är och skall förbli hennes utseende och hennes relationer med andra människor. Detta gäller dock innehållet på webbplatsens reportage vilket inte var huvudfokus för denna studie.

Även om jag anser att det redaktionella innehållet på Kvinnor.net inte faller in under mina kriterier på gott användande av genusforskning finns det positiva användningsområden grundat på deras kunskap om sin målgrupp. En sak som uppmärksammats på Kvinnor.net är att kvinnor föredrar dialogartat språk före monolog. Detta uppmärksammas i anslagstavlorna även om den teknik som används inte är så lämplig för detta ändamål. Användargränssnittet skiljer sig inte märkvärdigt från andra webbplatser ur genussynpunkt och kan inte sägas vara särskilt anpassat till kvinnor, vilket kanske inte är så konstigt med tanke på att både projektledaren och gränssnittsansvarige är män.²³

7.3 Hammarby IF

7.3.1 Syfte och målgrupp

Hammarbys sidor representerar här en webbplats med en tänkt ”manlig” målgrupp. Den verkar vara tänkt att användas för de redan inbitna hammarbyarna. De kan där dela med sig av hur de

²³ (<http://www.kvinnor.net/bvt/info/default.asp> under rubriken redaktion)

känner inför en match eller vad de skulle gjort om de vore tränare. De kan hitta information om sådant som en riktig hammarbyare borde veta men som kanske inte är speciellt matnyttigt att veta i andra situationer än i diskussioner hammarbyare emellan.

7.3.2 Innehåll

Även fast detta är den officiella webbplatsen för hela Hammarby Idrottsförening skrivs det förvånansvärt lite om dess sektioner. Av alla 16 sektioner som ligger under föreningen finns bara de tre största publiksporterna fotboll, ishockey och bandy som navigeringsval på hemsidan och senare i webbplatsen nämns även rodd och friidrott. Den information som riktar sig till föräldrar som skall välja vilket knattelag deras söner skall spela i säger ingenting om att det överhuvudtaget finns en tjejförening för döttrarna också. Information om att det finns ett damlag fattas helt. Detta beror troligtvis på att damfotbollen är en egen sektion. Dock kunde detta tydliggjorts genom att exempelvis döpa fotbollssidan till "herrfotboll".

Webbplatsen har ett innehåll som grovt sett är uppbyggt på tabeller, intervjuer, krönikor och information. Fokus ligger mycket på snabba och lättillgängliga fakta och inte så mycket på kommunikation med, eller mellan, medlemmarna. En sida med "bandyregler" förklarar till exempel ingenting av spelets regler utan presenterar bara fakta om hur bollen, klubban, planen och målet skall se ut för att vara godkända. Det riktar sig till den redan inbitne bandyfantasten.

Ishockeysidan fokuserar mycket på spelarna i laget, hur de ligger till i olika listor som till exempel flest antal utvisningar, mål och så vidare i förhållande till varandra. Den känns innehållsmässigt tunnast av de tre medan fotbollssidan har mest och bredast innehåll. Fotbollssidan uppdateras kontinuerligt varför de senaste nyheterna om vad som händer i föreningen kommer snabbt här. Detta kan dock bero på att det i skrivande stund är fotbollssäsong och att det därför jobbas mer på den nu.

Designen för de olika sektionerna är gjorda av olika människor och blir därför väldigt olika varandra. Fotbollssidorna är de som mest påminner om hemsidan. Dess färger är grönt, vitt och gult, det vill säga de färger som ingår i Hammarbys emblem.

Bandysidan har en helt annan design än fotbollssidan. Den har en svart bakgrund med grön text på länkarna, vilket är väldigt svårsläst. Konsekvensen i hur länkar markeras är dålig. Vissa rubriker har feta vita bokstäver och är länkar medan det finns exakt likadana rubriker som inte är länkar. Rubrikerna är mycket kortfattade och svårtydda vilket gör att översikten för vad som finns på sidan är mycket dålig. Den kräver att besökaren går in och tittar ofta vilket kanske inte är ett så dumt antagande i detta fall. Under bandy-

säsongen går det nämligen att vinna biljetter till matcherna varför sidorna är välbesökta av trogna fans.

7.3.3 Användargränssnitt och teknik

Det finns en insändarsida som kallas för "gästbok" där fotbolls- och ishockeysidornas är gemensam och bandysidorna har en egen. Detta namn anspelar på att insändarna skall skrivas i monologform, då det är den brukliga formen i traditionella gästböcker och precis som i en sådan presenteras insändarna löpande efter den ordning de skrevs, dock med den skillnaden att det senaste inlägget här står överst på sidan. Denna utformning gör att det blir svårt att föra en diskussion om så önskas och det blir än svårare att följa den. Detta återspeglas också i insändarna där den monologiska språkstilen förekommer i stor grad även om det förekommer dialoger i viss mån. Innehållet i insändarna rör sig ofta om uppeppning inför nästa match, önskningar på laguppställningar, spekuleringar om vilka spelare som skall köpas inför nästa säsong och dylikt. Det förekommer också frågor och svar mellan insändarna.

Det ligger inte särskilt stor fokus på tekniken, den är tillräckligt bra för att inte störa, utan det mesta handlar om envägskommunikation från klubben till medlemmarna eller från en medlem till alla andra medlemmar. På bandysidan finns dock en chatt som är ganska primitiv. Det går inte att se om någon är inne på chatten eftersom besökaren bara behöver logga in men inte ut. Det ser alltså ut som att de som loggat in är kvar fast de kan ha gått därifrån för länge sedan.

Det finns också en lista där besökaren kan tycka till om frågor som "hur högt ska Hammarby gå i serien för att vi ska bli nöjda?" och välja mellan några alternativ. Denna funktion är ganska seg och jobbig då det krävs en väldigt massa klickande för att få in sin åsikt och se resultat. Först skall den intresserade välja att rösta, sedan klicka på sitt val följt av ett klick på "registrera". För att få se resultatet finns en knapp som heter "visa resultat" och sedan får besökaren klicka tillbaka till första sidan för att kunna rösta om fler saker.

7.3.4 Medvetenhet om genus

På Hammarbys webbplats är den "manliga" prägel tydlig. Såväl innehåll som struktur och språkform har drag som förknippas med män. Det är svårt att avgöra om det är en medvetenhet om genus som gör webbplatsen så anpassad efter sin målgrupp eller om det helt enkelt bara är den manliga normen som står helt oemotsagd. Då personerna bakom fotbollssidorna alla är män känns den senare förklaringen mest trolig.

7.4 Nordbanken

7.4.1 Syfte och målgrupp

Nordbankens webbplats förefaller vara till för att tillgängliggöra sådan information som det annars krävs ett besök på banken för att få veta. Informationen är väldigt inriktad på de tjänster och produkter som banken kan erbjuda.

7.4.2 Innehåll

Webbplatsen kan sägas vara indelad i tre delar; tjänsteguiden, information och bankärenden.

I tjänsteguiden beskrivs de produkter och tjänster som Nordbanken erbjuder. Det finns en del interaktiva delar som exempelvis hjälp att räkna ut bolån. Detta är sådana tjänster som kunden tidigare varit tvungen att tala med en rådgivare på banken för att få hjälp med. Denna del av webbplatsen känns mycket matnyttig och det kan underlätta för människor som tycker att det är jobbigt att gå till ett kontor, ta upp en annan människas och sin egen tid med frågor som går att läsa sig till om det bara finns tillgängligt i ett någorlunda enkelt språk.

Informationsdelen innehåller information och nyheter från Nordbanken. Det kan gälla förmåner som finns vid ett tillfälle för till exempel pluskunder.

I delen för bankärenden kan besökaren se sina konton, göra överföringar, betala räkningar, öppna konton och ansöka om lån, det vill säga sådant som kunden tidigare har varit tvungen att gå till kassan på bankkontoret för att göra.

7.4.3 Användargränssnitt och teknik

Utformningen av webbplatsen är många gånger inkonsekvent och varierar en del. Det känns som att vissa delar av webbplatsen är äldre än andra och på vissa sidor förekommer till och med Nordbankens förra logotyp. Även ikonerna tar olika skepnad och det är ganska dåligt ställt med helheten och översikten på sidan. Det är inte helt självklart var besökaren skall leta för att hitta just den information eller den tjänst hon eller han är intresserad av.

De bilder som finns på webbplatsen består till största delen av kvinnor, både i rollen som användare av webbtjänsten, karriärkvinna och moder. Jag tror att karriärkvinnan och bilderna på kvinnor som användare av betalningstjänsten kan öka känslan av tillhörighet för kvinnor. Modersfigurerna, det vill säga unga vackra kvinnor med en kärleksfull blick och ett barn i famnen, är förmodligen där för att framkalla ansvarskänslor, framförallt hos männen, men kanske även för att skapa en trygghet och ett förtroende för webbplatsen då det är sådant som ofta förknippas med mödrar.

Betalningstjänsten på nätet tyckte jag var både enkel och rolig att använda. Det finns två alternativa sätt att identifiera sig själv på. Antingen med en dosa, som hyrs från Nordbanken, och en programvara, som laddas ned från webben. Detta är mycket tekniskt betonat och kanhända tilltalar det män i större utsträckning än kvinnor. Den andra metoden är att använda sig av personnummer, personlig kod samt engångskoder från ett plastkort som Nordbanken skickar hem. Detta är ett väldigt enkelt sätt att logga in på men det kan ge en tendens att spara på koderna. En nackdel är att det efter inloggning är väldigt lätt att av misstag loggas ut igen och på det sättet bli tvungen att förbruka ytterligare en engångskod. Detta skulle lätt kunna åtgärdas genom att ta bort de navigeringsval som inte gäller kontohanteringar eller utloggning.

Beskrivningen av de tjänster och produkter som finns är i ett enkelt och vardagligt språk i du-form. Språket som används för att beskriva säkerheten i överföring av pengar mellan konton fokuserar inte på tekniska detaljer vilket också skapar en känsla av att det är tekniskt säkert. Det som kan göra att kunden blir lite orolig är att de inte kan kontrollera att de skrivit in rätt bank- eller postgiro-nummer. På ett inbetalningskort av papper finns plats för både postgiro-nummer och namn på betalningsmottagare och genom att skriva båda dessa kan kunden vara säker på att pengarna går dit de ska. På Internetbanken efterfrågas bara numret och det står att det är upp till kunden att ta reda på om pengarna kommit till rätt konto. Om pengarna kommit fel får kunden själv ta upp kampen med den mottagare som fått pengarna och be att få dem tillbaka. Denna osäkerhetskänsla minskar inte av att fönstren för fakturanumren är lite för små för att alla siffror skall synas alla gånger. Detta borde vara mycket enkelt att åtgärda men kanhända att det är en kompromiss skaparna av webbplatsen fick göra för att tjänsten skall passa även små skärmar.

Tekniken är bra upplagd och stör inte på något sätt. Det känns knappast ens som att vara på en webbplats. Nedladdningen för nya sidor går mycket fort och smidigt, ingen onödig grafik finns med och mängden reklam är mycket begränsad. Det blir lätt att titta på webbplatsen och jag upplevde den som mycket positiv.

7.4.4 Medvetenhet om genus

På Nordbankens webbplats finns helt klart en medvetenhet om genus. Det största tecknet på det anser jag vara det stora användandet av kvinnor på bilderna. Bankvärlden är kanske inte ”manligt” märkt men den förknippas starkt med pengar och makt vilket i sin tur är förknippat med män. Att då använda kvinnor på bilderna, främst i egenskap av aktörer, i den utsträckning som görs på webbplatsen ter sig därför tämligen annorlunda. Det är detta som gör att jag tror att det ligger ett aktivt val, och därmed strategier förknippat med kön, bakom denna bildsatsning.

Som jag tolkar det har medvetenheten om genus använts till att dels locka till sig kunder genom att visa kvinnorna att det är normalt att som kvinna använda interaktiva banktjänster. Användandet av det vardagliga språket kan också tyda på en sådan tanke. Om det är så att bankens kunder vanligtvis består av män så är detta ett gott initiativ av banken för att öka jämställdheten. Genusmedvetenheten har också använts för att skapa en ansvars- och trygghetskänsla på webbplatsen genom att användandet av modersfigurer. Detta kanske inte är lika ädelt, utan kan mer ses som ett medvetet utnyttjande av genusmässiga stereotyper.

7.5 Torget

7.5.1 Syfte och målgrupp

Handel kan ibland ses som ett ”kvinnligt” fenomen vilket skulle kunna göra att Torget ses som en ”kvinnlig” arena. Jag tror dock att kvinnors förkärlek för ”shopping” har rent sociala förtecken och snarare rör vägen till köpet än ägandet av produkten. Genom att gå och handla ensam eller med andra får kvinnan för en kort stund ägna sig helt åt sig själv, vilket i många fall är en lyx. Kvinnor har ju socialiserats till att tänka på sig själva i relation till andra människor i högre grad än män, exempelvis i termer som den goda modern, hustrun eller dottern, varför hon i många fall kan tendera att sätta andras välbefinnande framför sitt eget. (Ersson & Lundgren, 1996) Kvinnorna har dock inte stått rädlösa inför sådant utan de har använt sig av socialt accepterade utvägar ur detta.²⁴ Shopping kan ses som en sådan form av tillåten och tillfällig flykt där ”kvinnligheten” fortfarande bevaras. Det kan därför vara intressant att se hur de på Torget har tagit hänsyn till detta och även vilka områden de fokuserat sin handel på.

7.5.2 Innehåll

Torget är en webbplats som fokuserar på handel över Internet men den innehåller även möjligheter att delta i chatt och diskussioner på anslagstavlor samt att göra anpassningar till sitt eget torg. Tyngdpunkten på hemsidan ligger dock på presentköp och en söktjänst för olika områden att handla inom²⁵. En nämnvärd prioritering som gjorts på Torget är att de faktorer som skulle spela störst roll vid presentköp är ålder, tillfälle, prisklass och kön. Detta är en tydlig indikation på att flickor och pojkar inte är intresserade av samma

²⁴ Vid slutet på 1800 talet var det exempelvis inte ovanligt att kvinnor genom att gå till rätt läkare kunde få en lämplig diagnos. Därmed hade de ett styrinstrument för att fly från graviditeter och samliv men kunde fortfarande ha en socialt accepterad kvinnoroll som den sjuka, svaga, kvinnan. (Johannisson, 1994)

²⁵ Sedan undersökningen utfördes har dock utseendet på webbplatsen ändrats något varför presentfunktionen inte längre ligger som huvudfokus.

saker. Visserligen kan vilket kön mottagaren har tyckas spela stor roll vid presentköp, men ofta spelar andra faktorer större roll. Till exempel att mottagaren är sport-, musik-, kultur- eller modeintresserad för att en present skall gå hem. Detta skulle visserligen kräva fler sökningar och indexeringar men samtidigt skulle kanske trovärdigheten i presentsökarfunktionen öka. Som presentguiden är nu fungerar den mycket dåligt. Många gånger kommer meddelandet att inga träffar hittades på den söksträng som skrevs in. De få gånger ett resultat erhöles bestod de i stort sett bara CD-skivor, en present som köparen ändå måste veta mycket om personen för att lyckas med.

De handelsområden som finns rubricerade på Torget ser vid första anblick ganska genusblandade ut. För att se hur områdena fördelade sig mellan genus på ett ungefär delade jag in dem i tre kategorier: ”Manliga”, ”Kvinnliga” och ”genusneutrala”. Huvudrubrikerna visade sig dock vara ganska breda varför det var svårt att avgöra i vissa fall hur fokus inom området förhöll sig till genus. För att få en klarare bild delade jag även in underkategorierna efter de genus som jag associerade dem till. Denna indelning kan studeras i bilaga 5 och resultatet redovisas nedan.

”Manligt”	”Genusneutralt”	”Kvinnligt”
Bil, Båt & MC	Arbete & Utbildning	Barn
Biljetter	Böcker & Tidskrifter	Hälsa & Skönhet
Dator, IT och Spel	Film & Musik	Mode & Kläder
Finans	Hem & Trädgård	
Hemelektronik	Mat & Dryck	
Resor		
Spel & Lotter		
Sport & Fritid		

Innehållet på Torget kan enligt mitt sätt att klassificera ämnesområden alltså ses som tämligen mansinriktat. Det som är anmärkningsvärt är att områdena ”Biljetter” och ”Resor” som skulle kunna ses som genusneutrala hamnar under den ”manliga” punkten. Orsaken till detta val för biljetter är att det en så renodlad ”nyttotjänst” som ju i kapitel 5 visade sig användas mest av män. De andra tjänsterna kan även klassas som informativa tjänster och därmed får de inte samma nyttostämpel. Att resepunkten hamnade under ”manligt” beror på att underrubrikerna till detta var av så typiskt ”manlig” karaktär. Det rörde sig om att boka, hyra och köpa och mindre om information. Mat & Dryck samt Hem & Trädgård som kanske skulle tippats ligga under ”kvinnligt” var även de inriktade på ”manliga” underrubriker. Kvar som ”kvinnliga” ämnen

blev då de stereotypa intresseområdena Barn, Hälsa & Skönhet samt Mode & Kläder.

Tilläggas bör dock att denna klassificering av underrubrikerna i några fall inte har några statistiskt bevisbara underlag utan enbart grundar sig på mina föreställningar och fördomar om kön. Dessa föreställningar grundar sig på de intryck jag har fått om vilket kön som oftast har ett visst intresse. Jag tror dock att jag delar många av dessa med en stor grupp människor varför intrycket av sidorna kan bli att den är könsvinklad och i första hand riktad till män

7.5.3 Användargränssnitt och teknik

Funktionen att skapa ett eget torg efter egna preferenser känns mycket byråkratisk. För att få skapa ett sådant måste användaren först läsa igenom ett kontrakt som binder användaren att betala för saker som inte definieras tydligt²⁶. Det framstår som att användaren åtar sig ett stort ansvar och gör någonting allvarligt vid accepterande av villkoren. Här skulle en bra utskriftsmöjlighet vara lämplig så att användaren i lugn och ro kan läsa igenom vilka förbindelser som det egna Torget för med sig, men tyvärr blir utskriften oläslig då texten flyter över bilder och ikoner. Jag skapade inte något eget torg utan blev avskräckt.

Det finns en översikt över alla sidorna på Torget. Den är dessvärre ganska dåligt utformad grafiskt och utskriftsfunktionen krånglar även här.

Anslagstavlorna på pratsidorna var bra uppbyggda men med vissa defekter. Liksom på Kvinnor.net fanns det olika ämnen att diskutera på anslagstavlorna. Den stora skillnaden ligger i att efter att ha valt ämne fanns här samtliga insändarrubriker utsatta från början. Antalet klickningar minskar därmed drastiskt. Det finns olika inställningar så att den trogne anslagstavelsskrivaren kan välja att bara läsa de senaste inläggen eller kanske alla inlägg från en viss person. Grundinställningen är dock att diskussioner med inlägg och svar står tillsammans och i den ordning argumenten skrevs. Genom att välja en rubrik visas dess tillhörande insändare på skärmen tillsammans med en meny där läsaren kan välja att gå tillbaka till rubriklistan, svara på inlägget, bläddra vidare till nästa eller föregående svar. Dessa funktioner är jättebra och skapar ett flöde i läsningen. Dock finns några missar då även alternativ för nästa och föregående rubrik finns med. Det tog mig ett bra tag innan jag förstod innebörden av dessa alternativ. De tar inte läsaren till nästa eller föregående diskussion, vilket jag utgick ifrån, utan till det inlägg som tidmässigt kom in strax innan eller efter den aktuella. Jag ser ingen mening i att ha denna funktion med, den förvirrar mer än hjälper. Ett annat problem är om det finns två svar på ett inlägg.

²⁶ Denna struktur är dock numera ändrad och ett rakare och mer konkret språk används varför problemet inte upplevs lika stort.

Det finns ingen följdklickning till båda dessa utan bara till det svar som kom in först. För att komma till det andra svaret måste läsaren ta sig till huvudsidan där alla rubriker står listade och klicka på det inlägg som är av intresse.

Det finns också en chatt som är jobbig att använda då den kräver en hel del klickande under chattets gång. Inledningstexten är dessutom skriven så att den vid första åsynen kan väcka tanken om kontraktsskrivning och därför ha en avskräckande effekt.

Allmänt är webbplatsen ganska dåligt utformad. Sidorna på Torget tar väldigt lång tid att ladda ned och lusten att vara kvar minskar hela tiden. Platsens största fördel är den sammanställning över webb-butiker inom olika genrer. På det sättet behöver Internet-användaren inte lära sig alla olika butiker inom alla områden för att hitta det bästa priset på en vara.

7.5.4 Medvetenhet om genus

Webbplatsen Torgets syfte är att underlätta handeln över Internet och kan ses som ett virtuellt varuhus. En skillnad mellan detta varuhus och de traditionella är att innehållet i affärerna här riktar sig till män mer än kvinnor enligt min uppfattning. Med tanke på att rena nyttotjänster på World Wide Web, som denna, främst används av män och att det sociala i shoppingen kanske försvinner med elektronisk handel så är detta fokus kanske inte så konstigt. Den sociala förlusten kan dock kanske kompenseras med den mängd chattar och diskussionsforum som presenteras. Denna plats är den, av de fyra undersökta, som känns minst genomarbetad trots att den säkert inte är det. Medvetenhet om genus verkar inte finnas i någon större utsträckning.

7.6 Sammanfattning och kommentarer

Jag har i detta kapitel försökt beskriva fyra webbplatser vars målgrupper är relaterade till kön och genus på olika sätt. Hammarbys webbplats har en mansdominerad publik, Kvinnor.net har en kvinnodominerad. Torgets och Nordbankens webbplatser är förmodligen inte tänkta att rikta sig till något specifikt kön även om deras områden har tendenser till genusladdade innebörder.

På grund av karaktären på metoden för undersökningen, att försöka hålla sinnet öppet och inte söka efter något speciellt, har jag fokuserat på olika delar och kategorier på de fyra webbplatserna. Resultaten är därför inte helt lätta att jämföra med varandra. Det som dock är utmärkande är innehållet i webbplatserna. Hammarby håller sig till de stereotypa ”manliga” områdena snabb information och detaljkunskaper (om det ”manliga” intresset sport), medan Kvinnor.net har fokus på kommunikation och reportage (om de ”kvinnliga” intressena kropp och själ).

Detta skulle kunna liknas med ”push-” och ”pullinformation”. I pushinformationen är det webbplatsen som prånglar ut ett budskap och hoppas på intresse från besökaren, vilket är fallet på Kvinnor.net medan både Torget, Nordbanken och Hammarby kan tyckas ha pullinformation då de utgår ifrån att besökaren är intresserad och söker efter det den vill veta.

Detta kan dels jämföras med den bild av flickor och pojkar som finns och skapas i skolan där flickorna ”luras in” in i en mer mottagande och passiv roll medan pojkarna tränas i att ta för sig och gå utanför frågor och ämnesområden. (se kapitel 2.2) Det kan också jämföras med det faktum att män i högre grad än kvinnor tilltalas eller använder sig av att söka efter fackinformation på nätet. (se kapitel 5.1) Om denna uppdelning av information är tecken på att kvinnor och män vill ha ut olika saker av Internetanvändningen eller om det visar på webbplatsskaparens uppfattning om kön och genus är svårt att svara på.

Både Nordbanken och Torget kan också ses som nyttotjänster, vilket också enligt SOM-undersökningen i kapitel 5.1 visade sig vara ett område som används mer av män än av kvinnor. Användaren besöker Torget när den vet att den vill handla. Där finns information om vilka butiker på nätet som säljer vad och efter det kan användaren besöka de utvalda butikerna. Det kan alltså ses som ett förenklande mellanled i Internethandeln. Gällande Nordbanken finns det som användaren är ute efter presenterat på webbplatsen och den kan därför ses som en slutstation och ännu mer uppfattas som en nyttotjänst.

Det vi kan se av denna undersökning är att de sidor som förväntades ha en kvinnodominerad målgrupp hade flera ”manliga” drag innehållsmässigt och ur användargränssnittsynpunkt och de platser som riktade sig till män höll sig nästan helt till den ”manliga” formen och innehållet. De ”kvinnliga” inslagen fattas till stor del i båda. Detta visar alltså att det finns uppfattningar om genus på de webbplatser jag beskrivit, men av olika typ. Nordbanken som skulle vara neutral men mer ”manlig” använder sig av genusstereotyper för att skapa en trygghets- och ansvarskänsla hos kunden. Torget som skulle vara neutral men kanske mer kvinnoinriktad fokuserar mer på ”manliga” handelstendenser och använder ett byråkratiskt och tekniskt fokuserat språk vilket förknippas med män men använder det dialoga språket i medlemmarnas diskussionsforum. De ser även kön som en av de största indelarna av kategorier i presentshoppen. Kvinnor.net har sin marknad i att öka genusstereotyperna och jakten på den perfekta kvinnan varför artiklarna och ämnesområdena rör sådant. De har fokuserat på ”kvinnliga” egenskaper som dialog och kommunikation i sina interaktiva delar men den teknik de använder sig av passar bättre för monologartade uttrycksforum och tar bort dialogkänslan och flödet i diskussionerna. Hammarby IF kör stenhårt på monolog,

detaljinformation och verkar totalt omedvetna om att det finns kvinnor som är fotbollsspelare och entusiaster.

Sidorna som riktar sig till en mansdominerad publik har en extremt stereotyp ”manlig” utformning och innehåll. Den kvinnoinriktade webbplatsen har stereotypt ”kvinnligt” innehåll men har inte anpassat tekniken efter de preferenser som kvinnor skulle tänkas ha. De använder sig av den teknik som utformats för vanliga, ”manliga” sidor vilket skulle kunna vara tecken på att den manliga normen för utformning av webbplatser råder även i praktiken.

8 Slutsatser och diskussion

8.1 Resultat

Samhället är uppbyggt av en mängd komplexa strukturer och några av dessa påverkar den syn som finns på människor och deras könstillhörighet. Grundteorierna ur genusvetenskaplig synvinkel är de båda logikerna segregering, där könen separeras från varandra och ges motsatta egenskaper, och hierarki med mannen som norm, där alltså mannen och det som ses som symboliskt ”manligt” värderas högre än kvinnan och det som förknippas med henne. Denna norm är så väl förankrad i samhället att den ofta inte ses som en subjektiv värdering utan som ett objektiva faktum vilket gör att den kan bli svår att upptäcka.

Denna tolkning av samhället med fokus på kön, genusvetenskap, säger alltså att det är sociala omständigheter som skapar skillnader mellan könen och att den biologiska förklaringsmodellen i de flesta fall är felaktig. Genusvetenskapen syftar till att synliggöra kvinnors verklighet, då männens verklighet blivit väl dokumenterad i sekler av forskning med mannen som självklar utgångspunkt. Den syftar också till att blottlägga könsmissiga makthierarkier, berika vetenskapens självförståelse och att skapa mer allmänmänskliga ting och regelsystem. Legitimiteten för ett genusperspektiv varierar beroende på vilket forskningsområde som berörs. Det minsta motståndet möter genusvetenskapen i det tolkande forskningsområdet, lite större i det programstyrda, och störst motstånd i det obundna forskningsområdet.

Forskning som syftar till utformning av webbplatser borde ha sin grund i det tolkande området för att ta reda på vilka behov människor har av tekniken för att sedan framställas i den programstyrda forskningen. Med ett genusperspektiv skulle då även kvinnors verklighet och krav tas med och mer allmänmänskliga artefakter skulle kunna skapas. Då teknisk forskning ofta utförs av personer med en naturvetenskaplig (obunden) bakgrund, styrs ofta inriktningen på forskningen mot det obundna forskningsområdet och i mindre grad mot det tolkande forskningsområdet som borde vara det naturliga. Genusperspektivets svaga ställning i det obundna området tas därför med in i den tekniska forskningen och legitimiteten för genusfrågor i teknik blir därmed liten. De få kvinnor som finns i den tekniska forskningen är dessutom ofta präglade i en ”manlig” paradigm och det låga antalet kvinnor kan ha sin förklaring till den stora emotionella motsättningen som finns mellan ”kvinnlighet” och teknik. Genusperspektivets ställning, som annars oftast drivs fram av kvinnor, behöver alltså inte nödvändigtvis öka för att forskaren är kvinna, även om sannolikheten för ett annat synsätt borde öka.

Genom könsmässiga strukturer, som skapande och återskapande av genus, könsmärkning och olika könsmaktstrategier, upprätthålls den könsmässiga ordningen. Flickor och pojkar socialiseras in i olika mönster och utvecklar olika sätt att se på och reagera på omvärlden. Ur omvärldens olika förväntningar på könen får pojkar i regel en självbild som en aktiv, oberoende människa medan flickor i regel får en självbild som en passiv, beroende människa. Dessa skillnader ger sedan olika effekter i sätt att vara och bete sig i olika situationer. Det finns till exempel språkliga skillnader där män tenderar att använda en monologisk, sakorienterad och något komplexare språkstil medan kvinnor tenderar att använda en mer dialogisk, relationsorienterad och något enklare språkstil. I grova drag kan skillnaderna jämföras med de byråkratiska och det vardagliga sätten att uttrycka sig. Dessa språkskillnader borde tas hänsyn till vid utformning av webbplatser men diskuteras inte i de riktlinjer jag läst. Däremot använde sig Nordbankens webbplats och Kvinnor.net av ett något ”kvinnligare” språkbruk medan Torget och Hammarbys webbplatser var övervägande ”manligt” med monologisk stil, sakorienterat och komplext. Andra skillnader i talspråk förekommer också och dessa skulle kunna tas hänsyn till i utformningen av chattar. De detaljer som är vanligare i mäns språk har idag tekniska lösningar medan detaljerna för det språk kvinnor vanligtvis använder inte har det i samma utsträckning. Hur denna prioritering gjorts skulle vara intressant att veta då den manliga normen här skulle kunna vara en trolig orsak.

Flickors och pojkars olika socialiseringsresultat visar sig också i användandet av och förhållandet till datorer. För pojkar verkar inte datorn vara lika märkvärdig att ha att göra med som för flickor. Flickors skepsis visar sig genom att de inte litar på sin egen förmåga att hantera datorn. I grund och botten har troligen detta förklaringar i flickors lägre självkänsla men också i att de inte i lika stor grad uppmuntras till att leka med datorer. De flesta spel som finns på marknaden är inte anpassade efter flickors sätt att leka utan är ofta väldigt tävlingsinriktade. Det spelar även roll om datorn beskrivs som en maskin eller ett verktyg där synsättet på datorer som maskiner kan ge skadliga effekter på kvinnors relation till dem.

Både kvinnor och män använder sig av Internet dock med vissa skillnader. Män använder sig av Internet i större utsträckning än kvinnor. Hypotesen om att kvinnor skulle ägna sig åt kommunikativa tjänster och män åt nyttotjänster stämmer bara delvis. Det går att statistiskt säga att män använder sig av nyttotjänster, sökandet efter fack- och datorkunskaper oftare än kvinnor men det finns inget område som kvinnor, statistiskt bevisbart, använder sig till större utsträckning av än män. Detta anser jag visar på att det finns en manlig norm antingen i utformningen av webbplatserna, utvecklingen av vilka områden som skall finnas på Internet eller möjligtvis i SOM-undersökningen. Det finns också forskning som visar att användarens kön spelar stor roll för vilket bemötande denna möter i exempelvis chattar. Kvinnor möts där ofta av sexu-

ella trakasserier, förlöjligande och andra könsmässiga maktstrategier som vi även ser utanför Internet. Dock har det visat sig att påhopp är grövre på Internet då anonymiteten är större. Enkla sätt att komma ifrån detta är att vid utformning av sådana platser inte kräva offentliggöring av riktigt namn eller kön.

I den av CID tidigare gjorda undersökningen "CID'97 – Riktlinjer för utformning av webbplatser" fann jag inga spår av något genusperspektiv. Frågan om människors kön och konsekvenser av detta nämns inte alls varpå målgrupperna tilldelas internt homogena egenskaper även om individuella variationer, ålder och Internetvana nämns för att motverka en sådan tolkning. Jag anser dock att kön är en större faktor än ovanstående och att riktlinjerna därmed saknar en viktig dimension. Många av de människoegenskaper som nämns i riktlinjerna kan dock ses som tämligen allmänmänskliga men det finns tveksamma fall där en uppdelning av användarna i män och kvinnor skulle kunna visa på könsrelaterade skillnader. Exempel på sådana är huruvida en användare klickar på en länk som ligger i en löpande text innan eller efter hela texten är genomläst. Riktlinjerna indikerar att det är troligare att användaren klickar innan texten är genomläst och att detta därför ger en negativ effekt på förståelsen av texten. Med tanke på flickors och pojkars lek- och lärtendenser skulle detta kunna ses som en mer "manligt" betonad egenskap och rapporten kan i detta fall ses som att den har en "manlig" utgångspunkt. Det finns också tecken på att symboliskt "manliga" egenskaper är de egenskaper som självklart ses som de rätta vilket också är ett tecken på en oemotsagd manlig norm. En annan sak är tidsfokuseringen som nämns återkommande. Detta fokus döljer i vissa fall aspekter som har en koppling till kön. Ett exempel är nedladdning av programvara på egna hårddisken. Här kommer troligtvis tidsaspekten att försvinna med den tekniska utvecklingen men då kvarstår kanske det faktum att kvinnor är mindre benägna att ta risker vilket en nedladdning på hårddisken ibland kan anses vara.

Kopplingen mellan "manligt" genus och de områden och webbplatser som förväntades intressera män, var tydlig och statistiskt bevisbar gällande fördelningen av män och kvinnor som besökare. För de områden och webbplatser som förväntades intressera personer med kvinnligt genus gick det däremot inte att påvisa någon statistisk majoritet av kvinnor som besökare och inte heller en kvinnöanpassad präglning på utformningen på webbplatser gick att finna. Webbundersökningen visar att webbplatser med "manlig" målgrupp har en "manlig" utformning och innehåll och att webbplatser med kvinnöinriktad målgrupp har stereotyp "kvinnligt" innehåll, försök till "kvinnligt" utformning men att tekniken inte skiljer sig nämnvärt från de mer "manliga" webbplatserna utan har där fortfarande inslag av den teknik som är gjord efter den manliga normen. De webbplatser som anses mer könsneutrala har en övervikt av "manliga" egenskaper. Det finns alltså tecken på att den manliga

normen kan sägas råda även i praktiken vid utformning av webbplatser.

8.2 Slutsatser

Jag har i denna rapport undersökt om hypotesen att det finns en manlig norm i utformningen av webbplatser stämmer. Min slutsats är att det råder en sådan norm i de riktlinjer och webbplatser jag undersökt. Antalet studieobjekt var dock begränsat varför några egentliga slutsatser inte går att dra av den kvantitativa undersökningen.

Det finns viktiga aspekter som inverkar på användandet och uppfattningen av webbplatser och dess utformning som skiljer sig åt beroende för "manligt" och "kvinnligt" genus så till den grad att det ger generella skillnader i könstillhörighet.

I såväl kapitel 5, 6 och 7 hittade jag indikationer på att den manliga normen förekommer i utformning av webbplatser. Såväl inom riktlinjer för detta, som inom den syn på de fyra webbplatser jag undersökt och inom de intresseområden som dominerar innehåll och användning på Internet.

På webben och i riktlinjer för utformning av webbplatser finns "manliga" genusegenskaper representerade i högre grad än "kvinnliga" genusegenskaper och de "manliga" värderas som generella och mer värda. Det finns således en manlig norm för utformning av webbplatser såväl för innehåll, språkbruk, arbetssätt och riktlinjer. Detta skulle kunna vara ett resultat av den manliga dominansen av producenterna av webbplatser och en av orsakerna till den manliga dominansen av användare på World Wide Web.

8.3 Vidare forskning

För att kunna utforma webbplatser och riktlinjer som även tar hänsyn till kvinnors erfarenheter av datorer, språkbruk, intresseområden med mera, behövs förmodligen omfattande användarstudier göras.

En större undersökning med fler studieobjekt av webbplatser och riktlinjer skulle kunna ge statistik att dra riktigare slutsatser av.

Frågeställningar som kommit upp under studiens gång är bland annat: Hur de prioriteringar och val vid utformning av webbplatser görs som skulle kunna ha med kön att göra. Om genusskillnader är kända, hur förhåller sig valet av utformningen till detta? Finns det exempelvis en överlagd tanke bakom tekniken för den utformning av chattar som finns idag. Vill kvinnor och män ha olika utformningar eller är datorns begränsningar så strikta att den utformning som finns är den enda möjliga? Är överlappning av "tal" i chatt till exempel en omöjlighet, en försvårande faktor för både kvinnor och män eller är det en bortprioritering av "dåligt språkbruk" som ligger bakom?

8.4 Slutord

Jag har i denna rapport beskrivit hur skillnader mellan två köns förutsättningar i samhället kan bli till olika genus och att dessa genus ofta förväxlas med kön. Det förekommer därför fördomar om människor som grundas enbart på det könsorgan de råkat födas med. Dessa socialt orsakade genus skapas och återskapas hela tiden i samhället varför många kopplingar mellan kön och genus blir så starka att skillnader i genus ibland tolkas som generella skillnader mellan grupper av olika kön. Med detta vill jag säga att det finns inga lagar som säger att människor av ett visst kön alltid är på ett visst sätt, däremot finns det generella socialt skapade skillnader mellan grupperna män och kvinnor som ger oss olika förutsättningar för olika saker i livet. Generellt är det också så att ”manliga” genus värderas högre och som mer sanna och allmänmänskliga än ”kvinnliga” genus varför en ”manlig” men ofta osynlig norm kan sägas finnas i samhället. Detta har resulterat i att vi vet mycket mindre om kvinnor och kvinnors erfarenheter, kunskaper och förutsättningar än om mäns.

Att göra en helt genusneutral webbplats är förmodligen mycket svårt då köns- och genusbegreppens betydelse är oerhört komplexa. Gränsen mellan fördomar och generaliserade socialt orsakade skillnader är hårfin. Forskning visar ibland vad forskaren vill att den skall visa varför studier i skillnader mellan människor måste tas med en nypa salt.

Det som jag däremot inte anser får tas med en nypa salt är kunskapen om att det finns ett maktförhållande mellan könen och att det är mannen som är norm. Detta måste alltid tas i beaktande, det vill säga även vid utformning av webbplatser.

I detta fall handlar det om att se att kvinnor i många fall inte har samma självsäkra plattform att stå på vad gäller datorbaserat arbete som många män har. Genom att känna till detta och de konsekvenser det kan föra med sig kan ett mer användarvänligt gränssnitt utarbetas. Detta betyder ingalunda att kvinnor på något sätt är sämre lämpade för datorbaserade arbeten eller uppgifter än män. Båda grupperna har ”brister” och svårigheter av något slag, skillnaden är att det oftast är männens brister som avhjälpas då det är de som erkänns och ses som allmängiltiga för alla människor.

9 Källor

9.1 Artiklar ur tidsskrifter

- Arrhenius, S., 1999, Drömfabrikens dolda fetischer, Dagens Nyheter 1/2-99, Stockholm, Bonnier,
- Blomberg, R., 1999, "Kvinnorna tar över", Dagens Nyheter, 10/12-1998, IT-bilagan sid. 2, Stockholm, Bonnier,
- Cell Internet Commerce Development, 1999, "1998 var året då kvinnorna erövrade nätet", Pressmeddelande 990215
- Ernsjö, T., 1998, "Internetbolag spolar jämställdhetslag", 26/11-1998, Näringsliv Special, sid. 2, SvD.
- Genberg, I., 1998, "Hon ska få 1,2 miljoner kvinnor att shoppa på nätet". IT-AFFÄRER nr 8 1998, sid. 37-38, Stockholm, IDG, ISSN 1403-3054
- Hirdman, Y., 1988, "Genussystemet – reflexioner kring kvinnors underordning" sid. 49-63 i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 3 1988, Stockholm, ISSN: 0348-8365
- Hornig, S., 1992, "Gender differences in Responses to News about Science and Technology" i *Science, Technology, & Human Values* - 17(1992):4, sid. 532-542, Cambridge, Mass., ISSN 0162-2439
- Lindgren, G., 1996, "Broderskapets logik" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 1 1996, Stockholm, s 4-14, ISSN: 0348-8365
- Lundgren, E., (översättning Aniansson, E.) 1992, "Att uppenbara det dolda", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3 1992, sid. 3-14, Umeå, Föreningen Kvinnovetenskaplig tidskrift. ISSN: 0348-8365
- Börjeson, A. & Ulmanen, P., 1998, "Slagordet vi ärvde" sid. 12-15 i *Bang: feministisk kulturtidskrift*, nr 4 1998, Stockholm, Föreningen Forum Bang, ISSN: 1102-4593, <http://www.bang.a.se/personligt/slagordet.htm>
- van Zoonen, L., 1992, "Feminist theory and information technology" i *Media culture & society* 14(1992):1 sid. 9-29, London, Academic P., ISSN: 0163-4437

Qlara Motiv, 1998, Nyhetsblad för stiftelsen Kvinnoforum och Qlara Management AB, nr 2 1998, Tema Kvinnor & IT, 12 sidor, Stockholm, Kvinnoforumgruppen, <http://www.kvinnoforum.se>

Åström, L., 1992, "Könsblindhet en fara också för kvinnoforskare", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3 1992, sid. 49–57, Umeå, Föreningen Kvinnovetenskaplig tidskrift, ISSN: 0348-8365

9.2 Böcker

Bibeln, Svenska, 1985, Svenska bibelsällskapets varsamma språkliga revision av 1917 års översättning av Gamla Testamentet och Bibelkommissionens översättning från 1981 av Nya Testamentet, Göteborg, Förlagshuset Gothia, 903, 482 sidor, fjärde tryckningen, ISBN: 91-7728-001-6

Eriksson, L. T. & Wiedersheim-Paul, F., 1997, *Att utreda forska och rapportera*. upplaga 5:2, Malmö, Liber AB, 240 sidor, ISBN 91-47-04023-8

Grundy, F., 1996, *Women and computers*, 168 sidor, Oxford, Intellect Ltd, ISBN: 1-871516-36-6

Gunnarsson, E. (red.) & Trojer, L. (red.), 1994, *Feminist Voices on Gender, Technology and Ethics*. Luleå, Luleås Tekniska Högskola, 244 sidor, ISBN 91-630-2611-2

Collinson, D. & Hearn, J., 1994, "Men" at "Work": Multiple Masculinities/ Multiple Workplaces" sid. 61-76 i *Understanding Masculinities – Social Relations and Cultural Arenas*, Buckingham

Esseveld, J. & Larsson, L. (red), 1996, *Kvinnopolitiska nyckeltexter*, Lund, Studentlitteratur, 288 sidor, ISBN 91-44-34451-1

Herngren, M., Swedenmark, E. & Wennström, A., 1998, *Krossa glastaket: makthandbok för kvinnor*, Ingår i serien: Debatt: Arbetarnas bildningsförbund ; 1, Stockholm, Utbildningsförlaget Brevskolan, 214 sidor, ISBN: 91-574-5246-6

Hirdman, Y., 1992, *Kvinnohistoria: om kvinnors villkor från antiken till våra dagar*, Stockholm, Utbildningsradion, 224 sidor, ISBN: 91-26-92014-X

Hyde, S., 1997, *Exhibiting gender*, Manchester, Manchester University Press, 120 sidor, ISBN 0-7190-4243-7

- Johannisson, K. 1994, *Den mörka kontinenten– Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*, Stockholm, Norstedts Förlag, 320 sidor, ISBN 91-1-939272-9
- Kamjou, A., 1998, "Han, hon, den, det – om kön, genus och informationsteknik" sid. 253-288 i *Han, hon, den, det – om genus och kön* (Westerberg, B. red), Stockholm, Ekerlids förlag, ISBN 91-8859-503-x
- Mellström, U., 1996, "Teknologi och Maskulinitet: Män och deras maskiner" sid. 112-139 i *Från symaskin till cyborg: genus, teknik och social förändring* (Sundin, E. & Berner, B. red) Stockholm, Nerenius & Santéus, ISBN: 91-88384-90-X
- Raam-Inghult, E. (red), 1992, *Svenska skrivregler utgivna av Svenska språknämnden*, Almqvist & Wiksell Förlag AB, 150 sidor, ISBN 91-21-11280-0
- Reeves & Nass, 1996, *The media equation : how people treat computers, television, and new media like real people and places*, CSLI Publications, Cambridge, Cambridge Univ. Press, 305 sidor ISBN:1-57586-052-X
- Roper, M., 1996, " 'Seduction and succession': Circuits of Homosexual Desire in Management" sid. 210-226 i *Men as Managers, Managers as Men. Critical Perspectives on Men, Masculinities and Management* (Collinson, D. L. & Hearn, J. red), London, Sage, ISBN: 0-8039-8928-8
- Wahl, A., Holgersson, C. & Höök, P., 1998, *Ironi & sexualitet: om ledarskap och kön*, Stockholm, Carlsson Bokförlag, 137 sidor, ISBN: 91-7203-808-X

9.3 Rapporter

- Bjurström, E., 1993, "Madonna och Rambo. Flickor och pojkar i fantasins gränsland.", sid. 36-40 i *Visst är vi olika!...* se Heister, C.
- Brunnberg, K. (red), 1986, *Tiga är silver men tala är guld: rapport från en konferens om kvinnors och mäns olika språk och olika värde [Stockholm den 12 mars 1986]*, Informationsskrift - Arbetslivscentrum ; 6, Stockholm, Brevskolan, 109 sidor

- Ersson, E. & Lundgren, B., 1996, *Könsmedveten undervisning: två försök*, Pedagogiskt fortbildningsmaterial för universitetslärare ; 1996:1, Umeå, Umeå universitet, 30 sidor, ISBN 91-7191-208-8
- Genusperspektiv i forskningen*, 1996, Utbildningsdepartementet Ds 1996:26, Stockholm, Fritzes förlag, 164 sidor ISBN: 91-38-20252-2
- Heister, C. (red), 1993, *Visst är vi olika! En antologi för kunskap och debatt om likheter och olikheter mellan flickor och pojkar och deras olika villkor och förutsättningar i skolan: från Arbetsgruppen Kvinnligt och manligt i skolan*, Stockholm, Utbildningsdepartementet, Fritzes förlag, 63 sidor, ISBN 91-38-13493-4
- Hägglund, S., 1993, "Hurra det blev en pojke" sid. 6-10 i *Visst är vi olika!...* se Heister, C.
- Jacobsson, E-M., 1999a, "*Mannens respektive Kvinnans Internet*", TRITA-NA-D9906, CID-48, Stockholm, Kungl Tekniska Högskolan, 44 sidor, ISSN 1403-0721
- Jacobsson, E-M., 1998b, Does the Fruit of Technology Benefit Women?. CID-36, Stockholm, Kungl. Tekniska Högskolan, ISSN 1403-0721
- Jacobsson, E-M., 1994, A Female Gaze – the destruction of Patriarchy, 12 sidor, London, University of London
- Kvinnor och IT: dokumentation från IT-kommissionens och Socialdepartementets dialogkonferens den 5-6 december 1995*, 1996, IT-kommissionens rapport 96:4, Stockholm, Informationsteknologikommissionen, 41 sidor
- Levander, S., 1993, "Biologiska skillnader i intelligens mellan könen förstärks i den svenska skolan", sid. 41-44 i *Visst är vi olika!...* se Heister, C.
- Mörtberg, C., 1995, *En vandring i kvinnoforskningens teorier och i metoder*, Forskningsrapport för Tekniska högskolan i Luleå ; 1995:23, Luleå, Högskolan- Centrum för kvinnoforskning, 25 sidor
- Nilsson, A., 1993, "Lär skolan flickor att tala och pojkar att tala?", sid. 28-33 i *Visst är vi olika!...* se Heister, C.

- Nordberg, L. & Alin-Åkerman, B., 1983, *Standardisering av Griffths' utvecklingsskala för åldrarna två till åtta år; Delrapport II: Resultatredovisning*, Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Institutionen för pedagogik ; 1982:18, Stockholm, Psykologiförlaget AB, 477 sidor, ISBN 91-7418-101-7
- Räsänen, M., 1999, *IT – herre eller slav? En användarstudie om IT hemma, Magisteruppsats i socialantropologi*, TRITA-NA-D9902, CID-43, Stockholm, Kungl. Tekniska Högskolan, 35 sidor, ISSN 1403-0721
- SOU 1998:6, 1998, *Ty makten är din-: myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige: betänkande av Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män - [Kvinnomaktutredningen]*, Statens offentliga utredningar ; 1998:6, Stockholm, Fritzes förlag, 256 sidor, ISBN: 91-38-20804-0
- Staberg, E-M., 1992, *Olika världar, skilda värderingar: hur flickor och pojkar möter högstadiets fysik, kemi och teknik*, Akademiska avhandlingar vid Pedagogiska institutionen, Umeå universitet ; 32, Umeå, Umeå Universitet, 202 sidor, ISBN: 91-7174-703-6
- Staberg, E-M, 1995, "Tänk dig en pallyft-", I: *Aktuell NO-didaktisk forskning i Sverige.*, sid. 132–144, Stockholm, Statens skolverk
- Taylor, H. J., Kramarae, C. & Ebben, M. (red), 1993, *Women, information technology, + scholarship*, Urbana, Illinois, WITS- University of Illinois, 127 sidor, ISBN: 1-882875-00-1
- Ullman, J., Ortman, M., Lenman, S. & Torgny, O., 1998, *CID'97–Riktlinjer för utformning av webbplatser*. TRITA-NA-D9802, CID-29, Stockholm, Kungl. Tekniska Högskolan, 29 sidor, <http://www.nada.kth.se/cid/projekt/cid97/>
- Westberg-Wohlgemuth H. & Arbetslivsinstitutet, 1996, *Kvinnor och män märks: könsmärkning av arbete - en dold lärandeprocess*, Arbete och hälsa ; 1996:1, Doktorsavhandlingar från Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet ; 74, Solna, Arbetslivsinstitutet, 209 sidor, ISBN: 91-7045-361-6

9.4 Föredrag och seminarier

ht 1998, Grundkurs i genusvetenskap, Centrum för Kvinnoforskning, Stockholms Universitet med bland andra:

Bjerén, Gunilla, 24/8 1998 "Introduktion till genusvetenskapen"

Lagerkvist, Amanda, 25/8 1998 "Kvinnligheten i idéhistorien"

Åström, Gertrud, 21/9 1998 "Sakernas tillstånd: ekonomi och arbete"

Andersson, Susanne, 10/11 1998 "Maskuliniteter eller män inom organisationsforskningen"

Junefelt, Karin & Hellspong, Lennart, 25/11 1998 "Språk och kön"

Dahlberg, Anita, 26/11 1998 "Rättslig reglering av arbete"

1-4 mars 1999, "Tema Genus" på Stockholms Universitetet med bland andra:

Näslund, Anna: "Kvinnan i reklam- Schabloner och mallar"

Hansell, Sten: om Genusförräderi

Stark, Agneta: om människors beroende eller oberoende

8 april 1999, "Kvinnor, Tag Halva makten!- ett symposium om kvinnligt ledarskap", KTH,

Treschow, Michael "Mångfald viktigt för Electrolux framtid"

Witt-Brattström, Ebba "Kvinnor och män, historia och filosofi"

9.5 Webbplatser

9.5.1 Källor inhämtade från webben

Svenska datatermgruppen: <http://www.nada.kth.se/dataterm/>

KTH: <http://web.kth.se/kth-allm/fakta.html>

Purple Moon, <http://www.purple-moon.com/>

Lenman, 1998, *Ett genusperspektiv på Webbdesign och Internetanvändning*. Specifikation för Examensarbete vid CID, Centrum för användarorienterad IT-design, Nada, KTH
<http://cid.nada.kth.se/sv/exjobb/html/genus.html>

Michielsens, M., Virtual Ties, Women and Information Technologies (A web of one's own and other places to visit) <http://www.socsci.kun.nl/ped/alg/magda/ties/>

Ersson, E., 1997, "Är det värt att kämpa för att finnas här?" i Tidskriften Feministiskt Perspektiv nr 4 1997, Göteborg, Tema Kommunikation- Institutionen för kvinnovetenskap. <http://www.wmst.gu.se/fempers/nr497/erson.html>

Institutionen för Tema, Tema Genus (G), Tre huvudområden för genusforskning, <http://www.tema.liu.se/tema-g/huvud.htm>

Balsamo, A., 1995, Technologies of the gendered Body: Reading Cyborg Women, kap 6: Feminism for the Incurably Informed, <http://www.rochester.edu/College/FS/Publications/BalsamoFeminism.html>

Haraway, D., 1984, The Ironic Dream of a Common language for Women in the Integrated Circuit: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s or A Socialist Feminist Manifesto for Cyborgs, 10 sidor, Santa Cruz, University of California, <http://www.rochester.edu/College/FS/Publications/HarawayCyborg.html>

9.5.2 Undersökta webbplatser

Torget: <http://www.torget.se>

Kvinnor.net: <http://www.kvinnor.net>,
<http://www.kvinnor.net/bvt/info/default.asp>

Hammarby-IF: <http://www.hammarby-if.se>

Nordbanken: <http://www.nb.se>

9.6 Intervjuer

Erik, Johan., 1994, student i Idéhistoria på Stockholms Universitet, "Om vetenskapens kontextberoende"

Jacobsson, Eva-Maria & Lenman, Sören, november 1998 "Inför ett eventuellt examensarbete"

Jacobsson, Eva-Maria, januari-augusti 1999b "Handledning"

Ladendorf, Martina, genusforskare inom media och kommunikation "Om webbplatser som riktar sig till kvinnor"

Lenman, Sören, mars 1999, ”Om begränsning av rapporter om riktlinjer för utformning av webbdesign”

Ortman, Mikael, juni 1999, ”Om arbetsgången och tidsmärkningen av rapporten *CID'97 – Riktlinjer för utformning av webbdesign*”

Taillefer, Marika, januari-maj 1999, ”Handledning”

9.7 Webblänkar för fortsatta studier i genusfrågor

Kvinnohistoriska samlingarna (databas):

<http://www.libris.kb.se/kvinnsam.html>

Kvinnohistoriska samlingarna:

<http://www.ub.gu.se/kvinny/hem.htm>

<http://www.ub.gu.se/kvinny/link3.htm> för länkar till fler databaser, nationell och internationell kvinno-/genusforskning och mansforskning.

Nationella sekretariatet för genusforskning:

<http://www.genus.gu.se/> se vidare på

<http://www.genus.gu.se/links.html> för länkar till forskningscentra, databaser och tidskrifter om kvinno-/genusforskning och mansforskning i Sverige.

Bilagor

Bilaga 1: Kvinnor.net	s. 83
Bilaga 2: Hammarby IF	s. 84–86
Bilaga 3: Nordbanken	s. 87
Bilaga 4: Torget	s. 88–89
Bilaga 5: Min könstolkning av Torgets innehåll	s. 90–92

Bilaga 1: Kvinnor.net

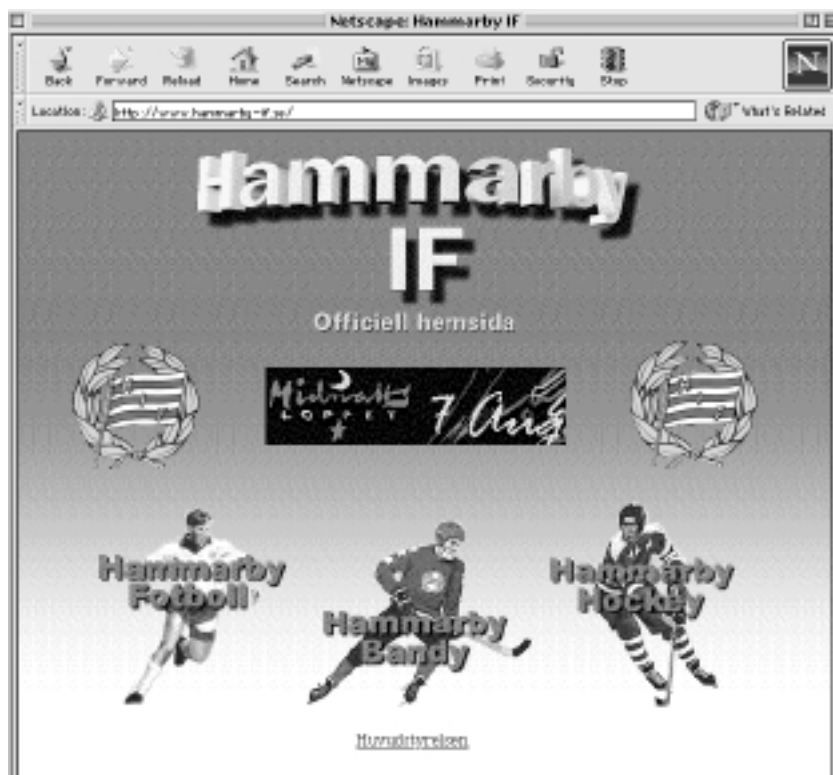

Webbplatsen Kvinnor.net har genomgående en layout som är mycket lik dess hemsida.

På de interaktiva delarna finns bara de nödvändiga navigationsmöjligheterna med. Upplägget på anslagstavlan är dock mycket tidskrävande och ansträngande. Väntetiderna på inläggen är ibland väldigt långa, men oftast tar det ca 5-10 sekunder innan inlägget kommer fram, vilket också är länge i Internetsammanhang.

Bilaga 2: Hammarby IF

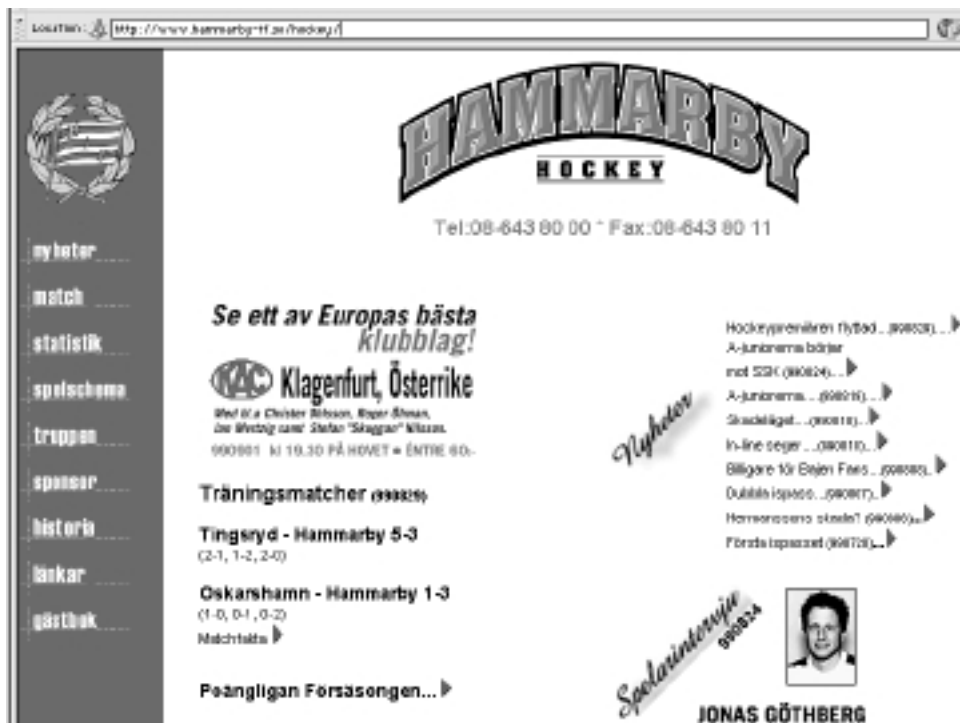
Hemsidan hänvisar bara till publiksporterna herrfotboll, bandy och ishockey.

Bandyhemsidan skiljer sig markant från de andra sidorna. Rubrikerna är otydliga och användaren måste lära känna sidan innan den går att använda på ett enkelt sätt. Innehållet fokuserar mest på snabba fakta.

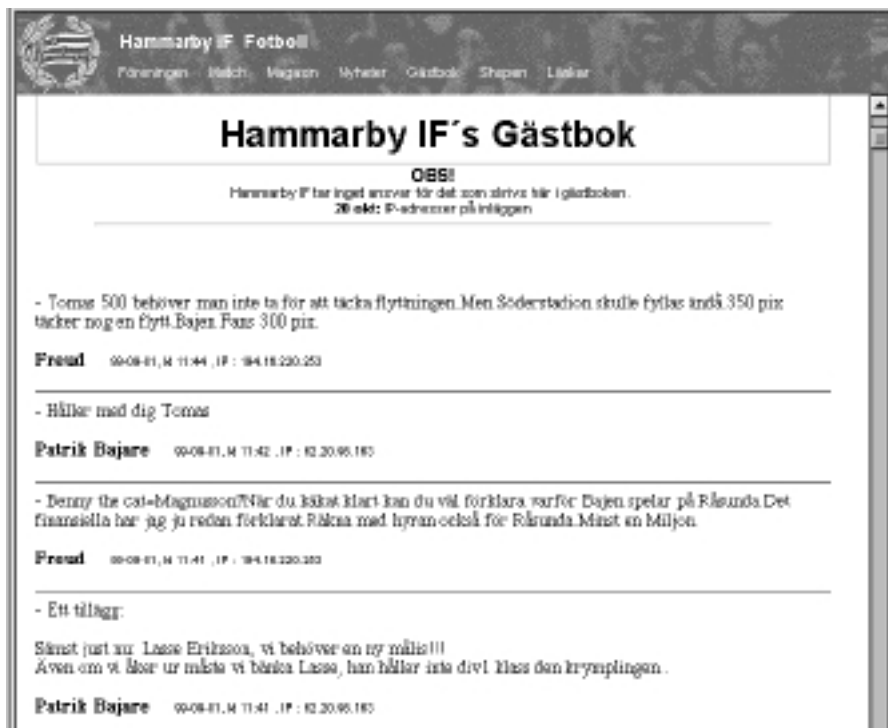

Fotbollshemsidan är främst inriktad på nyheter

Hockeywebbplatsen har vissa grafiska likheter med hemsidan. Fokus ligger på information om A-laget och dess spelare.

Interaktivt

Gästboken främjar inte till diskussion utan har en klart monologisk uppbyggnad.

Chatten på bandysektionens webbplats saknar logoutfunktion varför det inte går att se om någon är där eller om den gått för länge sedan. Endast tid anges men inte datum.

Bilaga 3: Nordbanken

Nettscape: Nordbanken

Back Forward Reload Home Search Netscape Images Print Security Stop

Nettite: <http://www.nb.se/>

Välkommen till Nordbanken!

Merita-Nordbanken

Onsdag den 1 september 1999. Dagens senare Start och Sen. Skicka ett [postkort](#) till närmsta gubben.

NORDBANKEN

- Banklösen den
- Privat
- Nordbanken Direkt
- Företag
- Om Nordbanken
- Pressmeddelanden
- Livsa

www.merita.nordbanken.com
www.norffa.fi

Operatöran | **Börskommentar** | **Veckans fondbränna**

Låt drömhuset bli din spargris

Det finns många sätt att spara. För många är det egna huset det bästa sparobjektet, eftersom det kommer till nytta samtidigt som det fungerar som sparbörse.

[Läs artikel](#)

RENNIS: NYTT RENNIS: NYTT RENNIS: NYTT RENNIS: NYTT

1999-08-31 10:11 [SOS](#) [Rei och rennisskydd om jämnt skördens \(rn\)](#)
1999-08-31 09:50 [USÄ vill frisa roska till efter-skandal \(rn\)](#)
1999-08-31 12:50 [Merita/Nordbanken startar IT-fond \(rn\)](#)

Handla säkert på Internet!

Öpp lekaker, mat och mycket annat. Betala med Nordbankens e-betaling. [Till \[www.nb.se/online\]\(http://www.nb.se/online\)](#)

www.nb.se/fonder

Allt du velat veta om fonder. [Till Nordbanken Fonder](#)

Vill du se dina pengar växa?

Placera i våra [IM+Värdofond](#). [Klicka här](#)

Spartips för studenter!

Ställ egna frågor - Läs Kati Helbers svar. [Klicka här](#)

Kostnadsfri fonrådgivning

Nordbankens webbplats är späckad med information. Könaspekten i bildspråket skiljer sig ifrån vad som traditionellt förknippas med banker och pengar.

Bilaga 4: Torget

Torget hemsida tar lång tid att ladda ned då den består av många små delar. Utseendet på webbplatsen varierar. En viss konsekvens i layouten finns.

Presentguiden fokuserar på tillfälle, ålder, kön och pris men inte på saker som exempelvis intressen. De befäster uppfattningen om att kön är den viktigaste individuella indelaren av människor. Presentguiden fungerade dessutom nästan aldrig tekniskt då jag provade den.

Nytt inlägg | Din profil

- [Het debatt om flyktningpolitik!](#) osettöree -- torsdag, 31 augusti 1999, kl 1:36
- [Rasistiska dödsaktakter Ansen](#) -- måndag, 29 augusti 1999, kl 15:46
 - [De menar väl ändå "berika"...?](#) Kalle -- måndag, 30 augusti 1999, kl 13:25
 - [Befängt! Aareen...](#) rekruta; 30 augusti 1999, kl 14:55
 - [Foga orrealistiskt, Oren](#) -- måndag, 30 augusti 1999, kl 15:59
 - [Berikning!](#) Kalle -- onsdag, 1 september 1999, kl 10:12
 - [Inte konstigt! Anette](#) -- torsdag, 31 augusti 1999, kl 1:19
- [Årsnådd flyktingströmmarna!? Rapport](#) -- fredag, 27 augusti 1999, kl 8:24
 - [Stäng av flyktingströmmen!](#) Folke/Walgn -- torsdag, 26 augusti 1999, kl 1:09
 - [gag fritt! Skithead](#) -- måndag, 30 augusti 1999, kl 16:11

I anslagstavlan var det lätt att se vilka inlägg som hörde ihop och alla rubrikerna var utsatta från början vilket underlättar flödet i läsningen.

[[Rubriker](#) | [Svara på inlägg](#) | [Erskjända rubrik](#) | [Erskjända svar](#) | [Nästa svar](#) | [Nästa rubrik](#)]

Befängt

Ansen -- måndag, 29 augusti 1999, kl 14:55

Vid läsning av inläggen går det att direkt klicka sig vidare till nästa svar vilket ytterligare betonar den dialogiska tonen i diskussionen. Dock finns det bara länkar till det först inkomna svaret på varje underrubrik, det vill säga i fallet ovan finns inga "raka" flöden till svaren "Inte konstigt" eller "Berikning" utan dessa kan bara läsas via rubriklistan.

Bilaga 5: Min könstolkning av Torgets innehåll

En indelning av Torgets tjänster efter de kön som jag tror är troligast att använda sig av dem.

Kvinnliga användare

Manliga användare

Blandade användare

		
Resor		x
Spel och lotter		x
Arbete & Utbildning	x	x
Böcker & Tidskrifter	x	x
Barn	x	
Biljetter		x
Bil, Båt & MC		x
Hemelektronik		x
Dator, IT & Spel		x
Hem & Trädgård	x	x
Hälsa & Skönhet	x	
Finans		x
Film & Musik	x	x
Mat & Dryck	x	x
Mode & Kläder	x	
Sport & Fritid		x
Summa	8	13

			
Resor			x
Auktioner		o	
Biljetter			x
Biluthyrning			x
Camping			x
Hotellbokningstjänster			x
Hotell		o	
Konferenser			x
Läsvärt	x		
Res utomlands		o	
Resebyråer		o	
Reseförsäkring			x
Reseutrustning			x
Skidor		o	
Stugor & Pensionat		o	
Tåg, Flyg & Båt		o	
Upplev Sverige		o	
Upplevelseboende		o	
Vandrarhem		o	
Väder		o	
Summa	1		7
Spel & Lotter			x
Lotteri		o	
Tips			x
Trav & Galopp			x
Summa	0		2

	♀	♀♂	♂
Arbete & Utbildning		x	
Arbeta utomlands		o	
Au pair	x		
CV-Tjänst		o	
Data/IT-utbildningar			x
Distansarbete		o	
Distansutbildning	x		
Fackförbund		o	
Företagsutbildning			x
Språkresor	x		
Starta eget		o	
Studieförbund		o	
Sök jobb, rekryteringsföretag		o	
Sök jobb – övrigt		o	
Tester		o	
Utbildning – övrigt		o	
Välja yrke		o	
Yrkesutbildningar		o	
Summa	3		2
Böcker & Tidskrifter		x	
Andlig & religiös litteratur		o	
Antikvariat		o	
Barn	x		
Blandad litteratur		o	
Data			x
Djur och natur		o	
Facklitteratur			x
Författare		o	
Läromedel		o	
Lästips		o	
Management och affärer			x
Politik och debatt		o	
Skönlitteratur		o	
Tidningar & Tidskrifter		o	
Summa	1		3
Barn	x		
Att få barn	x		
Babyprodukter	x		
Barnvagnar	x		
Bygga & Experimentera			x
Böcker & Datorprogram			x
CD, skivor & kassetter		o	
Hjälpprogram	x		
Inläring	x		
Kläder	x		
Köp & Sälj	x		
Leka ute			x
Leksaker		o	
Maskerad	x		
Presenter			x
Spel		o	
Video		o	
Summa	8		4

	♀	♀♂	♂
Biljetter			x
Auktion			x
Idrott			x
Kultur			x
Musik			x
Nöje			x
Resor			x
Summa	0		6
Bil, Båt & MC			x
Auktion			x
Bildelar & tillbehör			x
Bil			x
Båtar & tillbehör			x
Båt			x
Köp & Sälj		o	
MC			x
Uthyrning		o	
Summa	0		6
Hemelektronik			x
Auktion	x		
Elartiklar		o	
Foto			x
Kontorsartiklar			x
Köksartiklar		o	
Köp och sälj		o	
Larm			x
Ljud			x
Mobiltelefoner		o	
Radio & TV			x
Stereo			x
Telefoner		o	
Verktyg			x
Vitvaror			x
Summa	1		8
Dator, IT och Spel			x
Auktioner			x
Hårdvara, PC			x
Internet			x
Mjukvara, PC			x
Multimedia – blandat		o	
Multimedia - kunskap och information			x
Multimedia - spel och underhållning			x
Tillbehör			x
Utbildning			x
Summa	0		8

Bilaga 5: Min könstolkning av Targetets innehåll

	♀	♀♂	♂
Hem & Trädgård		x	
Auktioner		o	
Badrumstillbehör	x		
Bostad		o	
Byggvaror			x
Fastighetsmäklare			x
Heminredning	x		
Hushåll	x		
Kontorsmaterial		o	
Köksartiklar		o	
Köp & Sälj		o	
Lantbruksprodukter			x
Miljö		o	
Möbler	x		
Presentartiklar		o	
Säkerhet			x
Sängar		o	
Sängtillbehör	x		
Trädgård		o	
VVS			x
Verktyg			x
Vitvaror			x
Summa	5		7
Hälsa & Skönhet	x		
Andligt		o	
Friskvård	x		
Frukt		o	
Fysisk hälsa		o	
Hud- & hårvård	x		
Hälsoprodukter	x		
Medicin		o	
Optik		o	
Rådgivning		o	
Själslig hälsa		o	
Smink	x		
Smycken	x		
Summa	5		0
Finans			x
Aktiehandel			x
Analyser			x
Banker			x
Ekonomi			x
Finans			x
Fondkommissionär			x
Försäkringar			x
Kontorsinredning		o	
Kurser		o	
Mäklare			x
Nyheter		o	
Service		o	
Värdepapper			x
Summa	0		9

	♀	♀♂	♂
Film & Musik		x	
Film		o	
Instrument & Noter		o	
Köp & Sälj		o	
Musik - CD-blandat		o	
Musik - CD-klassiskt		o	
Musik - CD-pop & rock		o	
Video – DVD			x
Summa	0		1
Mat & Dryck		x	
Delikatesser			x
Dryck		o	
Frukt		o	
Färdiglagat		o	
Hälsokost	x		
Köksartiklar		o	
Livsmedel	x		
Recept	x		
Summa	3		1
Mode & Kläder	x		
Accessoarer	x		
Barn	x		
Dam	x		
Fritid		o	
Herr		o	
Köp & Sälj		o	
Mode	x		
Märkeskläder		o	
Skor		o	
Smink & Hårvård	x		
Sportkläder		o	
Underkläder	x		
Väskor	x		
Yrkeskläder			x
Summa	7		1
Sport & Fritid			x
Cyklar		o	
Djur	x		
Evenemang		o	
Fiske			x
Friluftsprodukter			x
Golf			x
Hobby			x
Hund & Katt	x		
Hästar	x		
Jakt			x
Kläder		o	
Köp & Sälj		o	
Sportartiklar			x
Uthyrning		o	
Vattensporter			x
Summa	3		7